

UNIVERZA V LJUBLJANI

FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Barbara Petrušič

Prostori druženja in kulturne razlike med mladimi

Diplomsko delo

Ljubljana, 2011

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Barbara Petrušič

Mentor: doc. dr. Matjaž Uršič
Somentor: izr. prof. dr. Peter Stanković

Prostori druženja in kulturne razlike med mladimi

Diplomsko delo

Ljubljana, 2011

Hvala vsem, ki so pripomogli k nastanku tega dela.

Prostori druženja in kulturne razlike med mladimi

Prostori druženja se kot javna kulturna prizorišča predstavljajo v mnogih oblikah in se posledično v izrabo ponujajo širokemu krogu uporabnikov. Mnogovrstne aktivnosti in storitve, ki se na teh lokacijah odvijajo, v večini primerih sestavljajo del prostega časa, služijo sprostitvi in zabavi. V tem pogledu so konzumenti takšnih dejavnosti pretežno mladostniki, ki so vedno pogosteje tudi ciljna skupina tistih, ki prostore ustvarjajo, tržijo in oblikujejo, saj se temu dejstvu prilagajajo in ustvarjajo tudi dejavnosti v prostorih. V nalogi obravnavam gostinske lokale in prostore druženja na prostem, v povezavi z mladimi kot »(sub)kulturno opredeljenimi obiskovalci«. Gostinski lokali in podobne lokacije druženja se s svojo podobo in ponudbo pogosto (sub)kulturno diferencirajo med seboj in s tem poskušajo privabiti določeno (sub)kulturno ciljno skupino kot svoje uporabnike.

Ključne besede: prostori druženja, mladi, subkulture.

Social places and cultural differences between young people

Social places as a public cultural scene are presented in many forms and, consequently, they are offered in use to a wide range of users. Multiple activities and services in these locations in most cases consists of leisure, relaxation and entertainment serving. In this respect, consumers in such activities are mostly young people, which are increasingly the target group of those who create, market and develop such social places, and moreover as adapting to that fact, also create activities on the premises. The paper deals with bars and outdoor gathering places, in relation to young people as "(sub)cultural visitors". Bars and similar locations with their image and offer often articulate (sub)cultural variation between each other and thus try to attract a certain (sub)cultural group as its target users.

Key words: social places, young people, subcultures.

KAZALO

1 UVOD.....	6
2 PROSTORI DRUŽENJA	11
2.1 Zgodovinski okvir	11
2.2 Prostori druženja kot definicija in pomen prostora	14
2.3 Zaznavanje prostora	21
3 KULTURNE RAZLIKE MLADIH.....	25
3.1 Subkulture scene	25
3.2 Dejavniki kulturnih razlik.....	28
4 METODOLOGIJA.....	32
5 ANALIZA PODATKOV	35
5.1 »Mainstream«	35
5.2 »Alternativa«	37
5.3 »Metal«	40
5.4 Interpretacija podatkov	44
6 ZAKLJUČEK.....	50
7 LITERATURA	54
Priloga A: Vprašalnik o prostorih druženja in kulturnih razlikah mladih	59
Priloga B: Transkripcija intervjujev	60

1 UVOD

Prostori druženja so javna kulturna prizorišča, ki jih zaznavajo in oblikujejo različne družbene skupine. Njihov pomen ima izjemno pomembnost predvsem za sodobna mesta, saj so del utripa in bistvo urbanosti nasploh, katero Wirth (1938) v svojem članku z naslovom Urbanost kot način življenja, konceptualizira s pomočjo ideje o odločilni vlogi treh spremenljivk¹ in hkrati izpostavlja temeljno vprašanje o dvojnem pomenu prostorskiosti: namreč, sprašuje se, v kolikšni meri je prostor proizvod družbe in v kolikšni meri je dejavnik njenega oblikovanja (glej v Uršič 2007, 19). Prostori, ki so osrednja tema pričujoče naloge bodisi kot proizvod družbe bodisi dejavnik oblikovanja družbe, porajajo povezovanje med ljudmi ter dogajanje in imajo zato precej pomembno mesto v kontekstu vsakdanjega življenja mladih ljudi. Ključno vlogo igrajo pri izbiri prostočasnih dejavnosti, saj se mladi v želji po kakovostno preživetem prostem času vedno pogosteje zatekajo v prostore, ki jim ponujajo možnost konzumiranja posameznih dobrin ali užitkov. Obenem tudi za mlade postaja vedno bolj pomemben tisti del dneva, ko se lahko sprostijo, oddahnejo od vsakodnevnega hitrega tempa izobraževanja in drugih obšolskih dejavnosti, kateremu so vedno bolj podvrženi. Prosti čas jim daje možnost graditi osebno identiteto, sestavljati socialni krog in izbirati prostore ter dejavnosti, v katerih lahko izvajajo in potrjujejo individualna zanimanja.

V tem okviru je mladim danes na voljo raznolik spekter prostorov druženja, ki sega vse od mladinskih klubov, športnih parkov, igrišč, nakupovalnih središč, gledališč, knjižnic, kinodvoran, pa do gostinskih lokalov in diskotek. Vendar se izbira mladega uporabnika s tem ne zaključí, saj se znotraj posamezne skupine družbenih prostorov lahko odloča med npr. različnimi športnimi dejavnostmi kot tudi mnogovrstnimi lokali, da si zadovolji okus.

---

¹ Mesto s svojo velikostjo oz. številom prebivalstva, njihovo gostoto in sociokulturno heterogenostjo proizvaja jasne vzorce družbene organiziranosti in posledično urbani način življenja.

Običajno se akterji ob tovrstnih prostočasnih dejavnostih zbirajo v določene družbene skupine, v katerih se nahajajo posamezniki s podobnimi nazori, ki razumejo in vrednotijo življenje na podoben način, zato tudi podobno delujejo v prostoru. Takšne skupine se pogosto teritorialno in funkcionalno povezujejo. Vendar pa mladi niso homogena skupina, kar se kaže tudi v izbiri različnih oblik in lokacij preživljanja prostega časa. Ravno slednji je pomemben pri oblikovanju individualnosti in identitete mladih, saj jim da možnost, da se preizkusijo v različnih socialnih vlogah, hkrati pa oblikujejo svojevrstne življenjske stile in potrošniške vzorce. Na vse to vplivajo različni dejavniki kot so potrebe, motivacija, kompetentnost, starost in spol, družbeni sloj, mobilnost, legalne in starševske omejitve itd.

Pomembno prelomnico v zgodovini mladine predstavlja opredelitev mladosti kot moratorija in obdobja, v katerem se mladi razvijajo in doživljajo odraščanje ne le na biološki ravni, ampak tudi na sociokulturnem področju. Šola postane pglavitna institucija, ki je posegla med družino in širšo družbo. Pojavi se prosti čas. Tako je, še zlasti v sedemdesetih, udejstvovanje mladih v prostočasne dejavnosti neredko vodilo k nastanku različnih mladinskih kultur in subkultur. Mladinske kulture pa najbolj zaživijo prav v prostem času. Raznovrstne kulture in subkulture med mladimi oblikuje socialna diferenciacija, ki ustvarja prostorsko diferenciacijo. Iz tega je mogoče sklepati, da odločitev mladih za določeni prostor druženja temelji predvsem na individualni socialni raznolikosti. Ta korelacija se med drugim pomembno kaže pri izbiri gostinskega lokala ali tovrstne lokacije druženja na prostem.

Po Kuharjevi (2008), ki navaja faktorizacijo različnih študij prostočasnih dejavnosti, kaže, da se je obiskovanje lokalov in tovrstno druženje uvrstilo kot tretja dimenzija preživljanja prostega časa med mladimi Britanci. Prednost pred posedanjem v lokalu, dajejo le aktivnemu ukvarjanju s športom in uporabi različnih športnih možnosti v soseski. Če primerjamo z raziskavo, ki jo je Uletova izvedla na slovenski srednješolski mladini, ugotovimo, da se druženje in pogovor

z vrstniki za slovenske mladostnike uvršča na prvo mesto konfiguracije faktorskega prostora (Ule v Kuhar 2008).

Gostinski lokali, diskoteke, koncertna prizorišča ipd. lokacije se kot prostori druženja dandanes s svojim namenom obračajo k točno določeni ciljni skupini, to so predvsem mladostniki, le-ti pa so posledično njihovi največji in najpogostejši »porabniki«.

V nalogi obravnavam mlade, ki se v prostem času družijo izven svojega doma, dejavnost pa pogosto dopolnijo s poslušanjem glasbe, plesom in pijačo. Ponavadi posedajo v gostinskih lokalih, plešejo v diskotekah ali »visijo« na primerno opremljenih in lociranih zbirališčih na prostem.

V zvezi s tem me bo zanimalo, kako se akterji kulturno diferencirajo v odnosu do izbire prostora druženja, ki v tem primeru za tovrstno preživljanje prostočasnih dejavnosti najpogosteje služi dnevno-nočni gostinski lokal ali zbirališče na prostem.

Osredotočila se bom na mestne prostore druženja, konkretnije na prostore v slovenski prestolnici. Gre za javne lokacije navadno dostopne širši množici, ki v osnovi ponujajo ambient za druženje, posedanje, ples, glasbo, pijačo, lahko tudi hrano. Običajno obratujejo dolgo v noč, zato se akterji njihove uporabe poslužujejo predvsem za nočno zabavo. Ljubljana, kljub svoji majhnosti, vse bolj postaja prestolnica zabave in pestrega nočnega življenja. Območje zabave je večinoma skoncentrirano na središče mesta, glavni nočni lokali in diskoteke pa so med seboj dosegljivi peš. Ljubljana premore prek 40 diskotek in nočnih klubov/barov z glasbo in plesiščem. Poseben pečat nočnemu življenju dajejo festivali (npr. Trnfest) v pomladno-poletnem času, ter celoletno dogajanje v AKC Metelkova mesto. Nočni lokali in diskoteke zapirajo svoja vrata med 4. in 5. uro zjutraj (Košir 2008) .

Ob tem predpostavljam, da se takšni prostori kulturno definirajo glede na kulturno identifikacijo posameznikov, ki se tam zbirajo. Slednje, glede na izvedeno kratko raziskavo, delim na »mainstreamovce«, »metalce« in »alternativce«, ker menim, da se v slovenskem prostoru, v relaciji do lokacij druženja, artikulirajo najpogosteje. K predpostavki dodajam, da mladi v odnosu do izbire lokala izražajo homogenost, tj. izbor skladen s posameznikovo kulturno identiteto. Iz tega sledi ključno raziskovalno vprašanje, ki zadeva prisotnost različnih kulturnih skupin v odnosu do posameznih kulturno opredeljenih prostorov druženja.

V raziskovalnem vprašanju se tako sprašujem, ali lahko govorimo o mladostnikih kot različnih skupinah, ki se povezujejo v skladu s posameznimi kulturno determiniranimi prostori druženja? So simbolično reprezentirane prostorske kulture skupin uporabnikov ločene, prihaja do ne-mešanja ali je zaznati disperznost (razpršenost)?

K pisanju diplomske naloge bom pristopila s teoretično in empirično analizo. V teoretičnem delu analiziram obstoječo literaturo, v empiričnem pa bom raziskovalno vprašanje reševala s pomočjo spletnih strukturiranih intervjujev, izvedenih preko socialnega omrežja Facebook ali elektronske pošte.

Na začetku naloge konceptualiziram posamezne pojme obravnave. Najprej me v zgodovinskem okviru zanima kdaj ter s katerim namenom gostinski lokali in podobni prostori postanejo namenjeni druženju ter posedanju tudi mladi generaciji. V nadaljevanju lokale in tovrstne prostore opredelim kot prostor, analiziram njegov pomen in spremembo slednjega, ter prostora samega kot del postmodernega obdobja. Ob koncu prvega dela si pogledamo, kako posameznik zaznava prostor in kako proces zaznave vpliva na izbiro določenega prostora zabave. Nadaljujem z definicijo (sub)kulturne skupine mladih, o katerih je govora. Umestim jih v kulturni kontekst subkulturnih scen in temu primerno nadaljujem z razpravo ter opredelim nekaj pomembnih razlik v odnosu do subkulturnih skupin. Ob tem omenim nekaj ključnih kulturnih dejavnikov, po katerih se mladi obiskovalci prostorov druženja diferencirajo. Nadaljujem z metodologijo, kjer

pojasnim metodo kvalitativnega družboslovnega raziskovanja, ki sem jo uporabila za empirično analizo naloge. Navedem pomembne podatke o izvedbi raziskave. Preidem na empirični del naloge – analizo podatkov, ki sem jih pridobila s pomočjo strukturiranih intervjujev.

2 PROSTORI DRUŽENJA

2.1 Zgodovinski okvir

Gostinski lokali, pubi, diskoteke², kavarne, gostilne, bari in različni klubi, v začetku obstoja niso bili sami po sebi formirani za mlado generacijo, ampak jih je le-ta nekatere postopoma vzela za ene izmed svojih prostorov druženja. Tovrstna mladinska kultura je med drugim najbolj povezana z družbenimi spremembami, ki so oznanjale osvobajanje najstnikov. V angleškem prostoru se te spremembe začnejo v petdesetih letih dvajsetega stoletja, za ameriški so značilne že od dvajsetih dalje.

Med začetke posedanja mladih v gostinskih lokalih (takrat kavarnah) in uživanja v brezdelju lahko štejemo pariško bohemstvo tridesetih let devetnajstega stoletja, o čemer piše John R. Gillis (1999, 101), ki pravi, da je bilo:

...v mestu veliko mladih moških, ki niso imeli boljšega dela, kot da so posedali v kavarnah, večno listali po časopisih, govorili o politiki in obrekovali. Balzac jih je tako opisal: »Nekateri so bili bogati, drugi revni, vsi enako nekoristni..., ker niso z ničemer sprostili svoje energije, so se podali ne samo v novinarstvo in zarotništvo, literaturo in umetnost, ampak tudi v največje ekscese in razuzdanost.

V ameriški prostor mladinske kulture klube in »kafiče«³ prinese folk kultura šestdesetih let.

Za tisti čas Frith (1986, 131) omenja razvoj diskotek, ki v Ameriko in Anglijo pridejo iz Francije. V njih uporabljajo plošče kot edini vir zabave. Prvotno diski služijo tistim, ki so v sceni: rock aristokratom, ki želijo biti sami, in zasvojenecem s

---

² Ker današnji dnevno-nočni lokali s svojo ponudbo prostora in obratovalnim časom postajajo približek diskotekam, omenjam tudi slednje.

³ Izraz za gostinske lokale izpeljan iz izrazov »kofe«, »kafetrija«: ž [špan.] (navadno manjši) gostinski lokal, v katerem strežejo kavo (Žepni slovar tujk 2007); Izhodiščna beseda je kavarna; Alenka Gril (2006, 63) ob uporabi izraza hkrati pojasnjuje: »Mladostnike, ki večinoma hodijo po lokalih, smo poimenovali »kofetkarji«, ker zahajajo v bare, slengovsko poimenovane »kafiči«.

plesom. Kasneje, v poznih šestdesetih, ko rock postane neprimeren za ples in predrag za dotedanjo publiko, lokalni klubi in diski dobijo splošen pomen kot mesta, kjer je mnogo potencialnih kupcev plošč slišalo veliko plošč. Družbe gramofonskih plošč so začele opazovati nerazložljivo veliko prodajo plošč, ki so jih že mnogo prej nehale propagirati. Predvsem v Angliji disko postane najpomembnejši način preživljanja brezdelja najstnikov delavskega razreda, medtem ko so bili v Ameriki pomembni za starejšo publiko.

Angleški najstniki svoj zgled najdejo v ameriških mladostnikih, saj so jim kot vzorniki služili tako pri oblačenju in gibanju kot pri zabavi. Mladi Angleži so imeli denar za zapravljanje in dobrine, za katerega so ga lahko trošili. S tem postanejo del množične kulture, ki je prestopila meje sošeske in razrednosti. Pomemben vidik tega procesa je bila »amerikanizacija« angleške mladinske kulture. Ameriški vpliv se je začel širiti z glasbo in filmi v dvajsetih letih, že v petdesetih pa se je udeležil v obliki »kafičev«, plesnih dvoran in v stilih oblačenja. V Angliji tako delavske gostilne s svojo pivsko zatočnostjo niso več požirale fantov delavskega razreda: v novih »kafičih«, jazzovskih kletah in mladinskih klubih sta si roko podajali gimnazija in moderna srednja šola (Frith 1986, 183–188).

Hoggart (1994) vedenje britanskih mladeničev (t. i. jukebox boyse-v), ki so svojo delavsko kulturo zamenjali za nekaj, kar naj bi bila ameriška kultura, nazorno ilustrira z naslednjimi besedami:

(...) visijo v milk-barih, (...) kjer si večina ne more privoščiti več milk-shakov zaporedoma, zato si enostavno naročajo čaj vsako uro ali dve. Medtem ko – zdi se da je to njihov glavni razlog za prihajanje – mečejo novčič za novčičem v mehanski gramofon. (...) Večina skladb je hitro dopadljivih, no, vse so itak narejene tako, da imajo beat, ki je trenutno v modi (...) Jukeboxi so tako naglas, da bi njihov hrup zadoščal za celo plesno dvorano, kaj šele za majhen lokal na glavni cesti, fantje pa pri tem

migajo z rameni ali pa strmijo obupano kot Humprey Bogart nekam proti cevastim stolom v bližini (glej v Stankovič 2002, 18).

V evropskem prostoru tovrstne spremembe z opisom evropskega mišljenja in vsakdanjega življenja v drugi polovici dvajsetega stoletja potrjuje Janko Prunk (2008, 526) v delu *Racionalistična civilizacija*. Po njegovih navedbah so bili študenti med najbolj angažiranimi nosilci novega načina vsakdanjega življenja, ki se je ure in ure odvijalo v brezplodnih, včasih pa tudi koristnih ter poslovnih pogovorih ob kavi, pivu in drugih poživilnih pijačah v barih, bifejih in raznih klubih ter še kje. Na zunaj je ta novi način vsakdanjosti kazal podobo lagodja, ki si ga lahko privošči širok sloj mladih. Toda ni bilo tako. Mnogo mladih je moralo še vedno trdo delati in večina študentov, ki je svoja študentska leta prebila v brezdelju, je morala ob vstopu v redno službo trdo poprijeti za delo oz. so jih trdo prijeli na delovnem mestu.

V slovenskem prostoru se nastanek prvih nočnih gostinskih lokalov umešča v čas pred prvo svetovno vojno, kot jih s svojim prispevkom datira Ovsec (1979, 48). Postali so nova prizorišča družabnega življenja, ker so bili drugačne vrste kot dandanašnji. Prvi bar je bil v kavarni Emona, potem v Nebotičniku, zlasti študentom znan pa je bil Odeon na Poljanski cesti, kjer so se dale najeti tudi sobe. Podobna je bila tudi kavarna »Central« na Petkovškovem nabrežju, kjer je danes plesna šola. Zabeležen je tudi pojav diskov, ki so se uveljavili po vseh manjših krajih, v njih pa se je zbiralo, družilo in zabavalo mnogo mladih. Pozneje so diski postali vse bolj namenjeni premožnejši mladini in za povprečno mladino nedostopni (Frith 1986, 131).

Že takrat so lokali odigrali pomembno vlogo tudi za marsikatero subkulturo. Na primer v Ameriki in Angliji so se punk skupine razvile v gostilnah (Brake 1984, 78–79), omenjena drža je precej značilna tudi za slovenski prostor – takratno Ljubljano ter druga mesta (Metlika, Idrija), kjer se je pojavil punk. Gregor Tomc (1989, 130) o razvoju in zbiranju punk skupin pravi, da se je v sedemdesetih letih

dvajsetega stoletja razvil kot prepoznaven življenjski stil s svojimi zbirališči (Pod skalco, Rio, Medeks, Union). V zborniku Punk pod Slovenci (1985, 94) pa je mogoče najti zapise o zbirališčih kot so bili koncerti in punk večeri v disku ter lokali in javna mesta na prostem (trgi, parki, ulice). Pomembnost punk večerov in koncertov je narasla, v kolikor so simbolizirali prostor, ki si ga je subkultura prisvojila ali izborila, obenem pa so predstavljali interakcijo predvsem med pripadniki, lahko bi rekli »somišljeniki«, medtem ko je ta v lokalih in na drugih mestih bolj omejena z njenim javnim značajem.

Lahko rečemo, da je bila punkovska subkultura ena prvih, ki si je za svoja zbirališča in zatočišča izbirala tudi gostinske lokale, diskoteke in prostore na prostem. Danes tovrstnih (sub)kultur lahko naštejemo kar nekaj, mnoštvo le-teh pa zavisi od mnogih dejavnikov in kriterijev, ki jih določen geografsko in kulturno opredeljen okvir ima. Zanimivo je tudi spoznanje, da se od rojstva posedanja mladih bodisi v lokalih, barih bodisi kavarnah ni veliko spremenilo: mladi so v njih preživeli čas brezdelja, se utapljali v dolgih brezciljnih pogovorih, poslušali glasbo, se družili in sproščali. V njihovi uglajeni normi vsakdanjosti tovrstne prostore le ni spremljala tolikšna mera raznovrstnosti plesa in kultur, kot je to v navadi danes.

2.2 Prostori druženja kot definicija in pomen prostora

Prostori druženja, o katerih bom govorila skozi nalogo (takrat kavarne in gostilne, danes gostinski lokali, bari, diskoteke), v začetku pojava, svoje nahajališče najdejo v središču mest, trgov, vasi. Skozi stoletja se ta praksa ni kaj dosti spremenila, zato bi v tem oziru poudarila, da bo sledeča razprava osredotočena predvsem na urbane prostore druženja. Ker je raznovrstnost znotraj urbanih prizorišč druženja kljub temu še vedno velika, velja poudariti, da so predmet obravnave gostinski lokali in podobne lokacije, ki delujejo kot prehodna točka med dnevno in nočno zabavo, in se zato kot možna izbira ponujajo ogromnemu

delu populacije. Z ozirom na slednjo bom, kot že rečeno, opazovala izbiro mlajše generacije.

Idejo mesta kot niz krajev (prostorov), v katerem potekajo različne aktivnosti, ter hkrati obstoj barov kot sob za hranjenje in popivanje, je po Farrellyjevi (2003, 12), v svoji poeziji, Parizu 19. stoletja, predstavil že Charles Boudelaire.

Manj poetično o mestu (javnih urbanih prostorih) in njegovih aktivnostih piše Marjan Hočevar (2000, 138), ki s pojmom *urbano prizorišče* vpelje naš predmet obravnave v mestno okolje z definicijo odprtega ali zaprtega javnega mestnega prostora (»*space*«) ter zasebnega prostora s pretežno javnim dostopom oz. pristopom in pomeni tudi vsakršno obliko prostorske situacijske postavitve (»*setting*«, »*scene*«) na kateremkoli območju v mestu, ki ima v različnih kontekstih minimalne občasne ali trajnejše lastnosti krajevnosti (»*placeness*«). Nadalje so *prizorišča* lahko (glede na temporalnost in prostorske situacije) bodisi odprti, polodprti prostori (npr. celotno mesto, trg, del ulice, celotna ulica, dvorišče) ali zaprti prostori (npr. restavracija, bar, gledališče ali zgolj gledališko preddverje, posebna priložnostna – dogodkovna scenska postavitvev, tematski park, nakupovalno središče). Pojem *prizorišče* (»*locale*«) pravzaprav uvede Giddens, ki s tem misli na uporabo prostora tako, da zagotavlja določeno okolje ali kontekst za interakcije. *Prizorišče* se nanaša na širok razpon od sobe v hiši, uličnega vogala, delavnice v tovarni ali manjših in velikih mest do teritorialno razmejenih območij, kakršna zajemajo nacionalne države (glej v Mlinar 1994, 35).

Ben Malbon (1998, 267) v knjigi T. Skelton-a o »žurerskih prostorih« označi mesto kot množično *socialno prizorišče* mnogih stopenj družbe, ki intenzivno stimulira čute in občutke, vendar v času, ko pride do občutnih preobremenitev, prav tako ponuja *prizorišča* in prostore, v katerih se je možno sprostiti, oddaljiti od te intenzitete in to zgolj s povezovanjem določenih izkušenj na določenem kraju v določenem času.

Poleg pojma *prizorišče* s katerim se gostinski lokali povežejo v urbani kontekst, omenjene prostore druženja v mestni ambient prištejejo tudi druge prostorske definicije.

Tako npr. Jože Koželj (1993, 1–2) v svoji raziskovalni nalogi piše o *družbenih centrih*, kjer ena od opredelitev slednjih pravi, da so to prostori velike frekvenca in intenzivnih družbenih stikov. Nadaljuje z ugotovitvami, ki veljajo splošno za javne stavbe, zanj je vsak javen uporabniški prostor »družbeni center«, vendar pa »družbenost« prostora samega po sebi ni primarna funkcija, ampak je usmerjena v poslovno, komercialno, vzgojno, izobraževalno, kulturno ali religiozno dejavnost. Kot temelj družbenega centra izpostavi interesne dejavnosti ali dejavnosti prostega časa, razpete med idealno vsebino in komercialno usmeritvijo, ki iščejo ekonomska opravičila za svoj obstoj. Načini izkoriščanja prostega časa so postali esencialen del sodobnega potrošništva. Potrošništvo dobro organiziranih dejavnosti prostega časa se nanaša na družbene sloje, ki morajo omejeni čas za sprostitev čim bolje izkoristiti ali ga brez posredovanja organizacij za prosti čas sploh ne morejo zapolniti z neko dejavnostjo (Koželj 1993, 49).

Obravnavani javni prostori družbenih stikov se v izbranem kontekstu definirajo tudi kot *socialni prostori*. R.J. Johnston (glej v Gostonj 2009, 388) lahko opredeli, da je *socialni prostor* mladih tisti prostor, znotraj katerega delujejo socialne skupine mladih. Slednje družijo skupni interesi in podobni načini zadovoljevanja potreb. S tem pride do koncentracije določenih socialnih podskupin na določenih območjih. Oblikujejo se območja izobraževanja, območja oskrbe in območja zabave.

Vladimir Drozg tovrstne socialne prostore definira kot *socialno zgradbo*, katero oblikuje s pomočjo kriterijev, in sicer se po njegovih navedbah *socialna zgradba* prikazuje z (glej v Gostonj 2009, 388):

- definiranjem *socialnih skupin* (otroci, starostniki, brezdomci, tujci);

- območji *delovanja in bivanja socialnih skupin* – homogena območja, območja socialnih slojev, območje iste verske pripadnosti; središče mesta, obmestje;
- *socialnimi procesi* ob katerih socialna zgradba nastaja – segregacija, gentrifikacija, socialna diferenciacija.

Lorraine Farrelly (2003, 13), ki sicer opisuje interier barov in restavracij ter jih kot prostore druženja vpne v mestno okolje 20. stoletja, prikazuje novo realnost posedanja in izrabo funkcionalnosti teh prostorov. Bar označi kot pomemben prostor v začasni konstrukciji dogodkov mestnega življenja; pomeni del zgodbe o prostoru.

Vendar, glede na zgoraj opisane variacije družbenih prostorov, vse kaže na to, da prostori druženja niso le pasivne štiri stene, arhitekturno in geometrijsko opredeljeni prazni objekti, ampak jih pomembno dopolnjuje *prisotnost bivanja*, družbenih odnosov. Nietzsche (glej v Lefebvre 1991, 22) to potrjuje s tezo, da z obstojem kraja prostora (bodisi fizičnega bodisi družbenega), tam obstaja tudi bivanje («*Where there is space there is being*»). Lefebvre (1991) v tem kontekstu poudarja, da prostor (razlikuje tri vrste krajev znotraj referenčnega okvira dialektične središčnosti prostora) proizvajajo *družbeni odnosi* (Lefebvre 1991, 26), ki ga obenem tudi posredujejo, reproducirajo in spreminjajo. Prostor je istočasno materializacija dialektičnega medsebojnega spreminjanja prostora in družbenih odnosov, ki se na prvi pogled kaže kot tautologija (Lefebvre v Aleksić 2002, 186–187). Še več – vsaka družba (in zato vsaka oblika produkcije) ustvarja prostor, svoj lastni prostor (Lefebvre 1991, 31). Manuel Castells v delu *The City and the Grass-Roots* (1983) priliva na ogenj: »Prostor ni »odsev družbe«, prostor je družba (...) zato človeška akcija producira prostorske oblike,« (glej v Mlinar 1994, 32). V njih subjekti pridobivajo in ohranjajo svoje sheme identifikacije v in skozi »družbeni prostor«. Vendar pa tudi prostora ne gre kategorizirati kot samo-prisotno družbeno bistvo, saj je uporabnejša koncepcija prostora ta, ki podobno kot subjekt, čaka na zapolnitev, osvojitvev in preoblikovanje preko negotovih,

deloma določenih družbenih odnosov, praks in pomenov (Natter in Jones v Aleksić 2002, 186–187).

Družbeni odnosi, ki producirajo prostor, ne reflektirajo organiziranosti v stratifikacijske lestvice, ampak konstruirajo stanja začasne medsebojne konformnosti (med katerimi so prepoznavne lokalne kulture) postavljena v socialni prostor, ki je rezultat tako lokalnih kot tudi globalnih odnosov in povezav. Kot je pomembno definirati prostor glede na kompleksnost medsebojnih družbenih odnosov, ga definirajo tudi prizadevanja, bodisi posameznika bodisi skupine, da bi označili svoj prostor, z vključitvijo in izključitvijo ostalih iz določenega območja (Massey 1998, 125–126).

Simmel (glej v Urry 1995, 8), eden najpomembnejših predstavnikov sociologije prostora, analizira prostor s petimi osnovnimi kvalitetami, ki jih je mogoče najti v družbenih interakcijah in spremenijo prazen prostor v nekaj pomenljivega:

- izključnost prostora (vsak del splošnega prostora ima svojo edinstvenost);
- mejnost ali okvirnost (načini, s katerimi se prostor lahko razstavi na dele);
- stopnja do katere so družbene interakcije omejene v prostoru;
- stopnja bližine/oddaljenosti (med osebami, še posebej v mestu, kjer pomembno vlogo igra tudi doseg pogleda);
- možnost menjave lokacij – gibanja (iz prostora v prostor, iz kraja v kraj).

Simmel (v Urry 1995, 8) vidi prostor vedno manj pomemben, s tem ko je socialna organizacija vedno bolj samostojna in posledično odtujena od prostora.

Tudi po mnenju Lefebvra (1991, 30) fizični prostor vedno bolj izginja. Govori o prostoru, ki je več kot le pasivna geometrija. Prostor je ustvarjen in rekonstruiran ter tako predstavlja mesto sprememb. Stremi k eni teoretični strukturi prostora ali teritorialnosti, ki vsebuje tri elemente (Lefebvre v Urry 1995, 25; Lefebvre 1991, 33, 38–39):

1. Prostorske prakse: obsegajo vse od individualne rutine do sistematične oblike območij in regij.

2. Obnova prostora: reprodukcija.
3. Prostori obnove: spremembe.

Prostorska fluidnost v obliki nenehnih sprememb pa ni edina, ki spreminja pomen prostora. Informacijska tehnologija kot jedro tehnološke revolucije je tista, ki sproža preoblikovanje urbane družbene strukture: nastanek informacijske družbe, dualnega mesta in lokalnih skupnosti. Vendar nove informacijske tehnologije niso same po sebi vir nove organizacijske logike, ki preoblikuje družbene pomene prostora; so le orodje, ki omogoča logiko samouresničenja v zgodovinski nujnosti. Informacijske tehnologije so uporabne in uporabljene v zasledovanju različnih družbenih, urbanih in funkcionalnih ciljev, ker ponujajo fleksibilnost. »Fizični prostor ni več edina prostorska razsežnost, ampak se vzporedno pojavlja konkurenčen prostor informacijskih kanalov. Prostor informacijskih kanalov in mrež («space of flows») izpodriva pomen fizičnega prostora, prostora krajev («space of place»)« (Koželj 1993, 29).

Vendar propad mnogih prostorskih meja ne pomeni, da pomembnost prostora upada. Medtem ko se prostorske ovire zmanjšujejo, narašča občutljivost na dejansko ali navidezno vsebino posameznih prostorov. Vedno več je tekmovanja med prostori, da bi se predstavili kot privlačni za potencialne vlagatelje, delodajalce, turiste in ostale obiskovalce, da bi se promovirali, prodali kot storitve in prostori, ki veliko ponujajo (Urry 1995, 23).

Mnogi fizični družbeni prostori sodobnega mesta (v nasprotju z estetskim ali moralno družbenim prostorom)⁴ so urejeni tako, da se je srečanjem, ki niso bila načrtovana, mogoče izogniti (Bauman v Malbon 1998, 267). Še več, javni prostori v mestu se pogosto zdijo bolj v smislu tranzitnega območja za popotnike/obiskovalce, kot pa namenjeni druženju v njih, kar pomeni, da je v njem več mimobežnih mest kot prostorov druženja (Goffman v Malbon 1998, 267).

---

⁴ Bauman opaža razliko med fizičnim in moralnim prostorom.

Paul Chatterton in Robert Hollands (2002, 97–98) teoretično opredelita večerno preživljanje prostega časa mladih v mestnih središčih, in hkrati kategorizirata nočne prostore zabave na naslednja dva načina:

- kot vezja kulture, ki vsebujejo produkcijo, regulacijo in potrošnjo;
- kot kulturni kolaž mainstreamovskih (kavarne in »trendni« lokali), alternativnih (etnične, seksualne, politične, glasbeno stilske, oblačilne opredelitve) in ostalih (»*residual spaces*«) (tradicionalni pubi, pivnice, taverne) nočnih prostorov.

Vsak posameznik, še posebej mlad, v sebi nosi potrebo po dopolnjevanju socialnih mrež, doživetju novih okusov in druženju. To so esencialna doživetja, ki jih ni mogoče zanikati in skupaj konstruirajo ter definirajo kulturo prostora. Če prenehamo s participacijo, se konča tudi kultura. Gostinski lokal ponuja ravno to: priložnostna, mimobežna (nehotena, naključna) srečanja, neznane možnosti, potešitev hrepenenj, spoznavanje novih ljudi, uživanje mnogovrstnih okusov. Vstopiti v gostinski lokal je kot stopiti na oder in sodelovati v novi sceni z neznanimi liki. Bolj nenavaden in bizaren kot je oder, boljše je. V gostinskem lokalu se posameznik lahko ponovno najde in postane del njegove scene (Farrelly 2003, 19). Za mladostnike takšne scene ob »iznajdbi« javnih skupinskih stilov lahko pomenijo

nadaljnji korak v formiranju (razmeroma) osamosvojenega življenjskega stila. Pomenijo socialne, polformalne prostore mladih, kjer se oblikujejo in potrjujejo življenjski stili posameznikov in skupinski stili mladih. Scene se navadno oblikujejo okrog katere od ključnih dejavnosti mladih v prostem času (šport, računalniške igre, jogging, koncerti rock in drugih glasbenih skupin, disko itd.). So javna zbirališča mladih, kjer so po možnosti vsi prisotni tudi aktivni udeleženci dogajanja (Ule in Mihelj 1995, 43).

Poleg zbiranja in določenega dogajanja sta pri omenjenih scenah pomembna tudi hrana in pijača; način hranjenja in pitja je vsekakor odvisen od načina posameznikovega življenja, in kraji, kjer se srečuje z razlogom, da bi kaj pojedel ali popil, postajajo bolj in bolj pomembni družbeni centri. Morebiti so postali glavne arene za srečevanje ljudi, medtem ko nas revolucija tehnologije, digitalne komunikacije in računalništva bolj in bolj oddaljuje. Ostali bodo ozadje sveta sprostitev, sveta fantazije in pobega (Farrelly 2003, 19). Morda velja ob tem dodati še funkcijo kulturnih invencij in srečevanj predvsem v smislu mladinskih (sub)kultur, katerim se danes večja prehodnost, dostopnost in brišejo meje. Gostinske in podobne lokacije druženja kot družbeni centri intenzivnih socialnih stikov in mrež v svoji fluidnosti sprememb in revoluciji tehnologije ostajajo ena izmed redkih središč in stičišč, ki tovrstne (sub)kulture druženja ohranjajo žive.

2.3 Zaznavanje prostora

»Zaznavanje je prva stopnica pri spoznavanju okolja« (Musek 2001, 110).

Danes se mladostnikom ponuja raznovrstna izbira prostorov druženja glede na različne dejavnosti, ki jih je mogoče izvajati, pa tudi znotraj posamezne aktivnosti mladi lahko izbirajo med številnimi ponudniki.

Predvidevno velja, da se za obisk določenega gostinskega lokala največkrat odločajo na podlagi kulturnih referenc, ki jih prostor vsebuje (predvsem socialna mreža, ki jo obiskovalci tvorijo), vsekakor pomembno vlogo odigra tudi atmosfera določenega prostora. Četudi predvajajo ustrezno glasbo in gostijo pripadnike določene (sub)kulture, marsikoga neokusna kava, slaba ponudba piva, zatohli prostori ipd. dejavniki odvrnejo od obiska. Situacija je prav lahko tudi obratna: čeprav je prostor specifično kulturno usmerjen, zaradi prijetnega ambienta privablja široko množico obiskovalcev. Govorimo o zaznavanju prostora.

Zaznavanje omogoča povezavo med živim bitjem in okoljem, poleg tega je to proces sprejemanja, organizacije in interpretacije informacij, ki pridejo do posameznika prek njegovih čutnih organov (Kompore in drugi 2004, 73).

Med procesom zaznavanja si nezavedno odgovarjamo na vprašanja o objektu, kje se nahaja v prostoru in kakšno funkcijo ta objekt ima (Kompore in drugi 2004, 81). Posledično iz vsega tega lahko sklepamo, da hkrati z odgovori na tovrstna vprašanja, gradimo določen odnos v okolju, ki ga zaznavamo, še posebej pa kakšna in katera dejavnost se v njem odvija oz. dogaja (Polič 1997, 1). V primeru gostinskega lokala potencialni obiskovalec najprej zazna znak, logotip ali oglasni slogan, ki identificira značaj in stil storitev ponudbe določenega prostora. Morda poda oceno o cenovnem razredu. S to oznako ostane v kontaktu ves čas, zunaj in znotraj stavbe (na vratih, cenikih, ostalem promocijskem materialu), lahko jo zaznava kot napotek (obarvane stopinje na ulici, oglaševanje v toaletnih prostorih) ali vabilo (osvetljeni ceniki pred vhodom, samopostrežni pulti) (Lawson 1994, 56).

Vsekakor gre glede na predmet obravnave za objektivno, zunanje zaznavanje in vedenje, ki ga posameznik ponotranji ozirajoč se na prejete izkušnje. O tem je govoril B. F. Skinner (Frank Borroughs Skinner, tudi Frederic Burrhus Skinner) kot utemeljitelj teorije instrumentalnega pogojevanja, najpomembnejši predstavnik behaviorizma in eden najbolj znanih psihologov na svetu (Kompore in drugi 2004, 254). Kot behaviorist je zahteval, da psihologi proučujejo le to, kar je mogoče ekstraspektivno opazovati – kar niso zavestna doživljanja, temveč dražljaji in odzivi, skratka obnašanje. To smer je utemeljil ameriški psiholog John Watson in s tem uvedel povsem novo psihološko smer ali »šolo« behavioristov⁵ (Musek 2001, 18).

---

⁵ angl. behaviour = obnašanje, vedenje

Skinner (v Kompore in drugi 2004, 254–255) je bil v tej smeri prepričan, da večina človekovega vedenja ne poteka po načelih klasičnega pogojevanja⁶, ampak nekoliko drugače: Osnovno načelo instrumentalnega pogojevanja je v tem, da je tisto kar sledi vedenju temeljnega pomena za to, kako se bo kdo obnašal v prihodnosti. Vedenje je torej odvisno od naših preteklih izkušenj. Obnašamo se v skladu s tem, kakšne so bile posledice našega vedenja. Če so bile prijetne, se bo to vedenje ponavljalo, če pa so bile neprijetne, ga več ne bo. Kar pomeni: če je obiskovalcu gostinskega lokala všeč prvo doživetje v določenem okolju, se bo vanj po vsej verjetnosti še vračal, drugače ne.

Na tem mestu je primerno omeniti še iz zgoraj omenjenega behaviorističnega toka psihologije izhajajoč *environmentalizem*, ki predstavlja strogo in ekstremno obliko behaviorizma. Ta poudarja, da je vse odvisno od okolja, od dražljajev (Musek 2003, 183).

Watson je s tem, ko je zavestno dogajanje označil kot skrivnostno notranjost, začel obdobje, ki ga je nekaj let pozneje L. L. Thurstone (1923) označil kot obdobje »kraljevanje dražljaja«. Hkrati je razumno dodal, da je »dražljaj le po imenu vladar psihologije«, ker je navsezadnje organizem tisti, ki izbira, kako se bo na dražljaje odzval (Musek 2003, 178). Potencialni ali dejanski obiskovalec gostinskega lokala bo potemtakem na določene dražljaje (vabilo v bar, ponudba, doživetje v baru) reagiral in izbiral po svoji volji, prioritetah, željah in izkušnjah, ne pa kot bi mu »veleval« prostor.

Pomembno je namreč, kaj posameznik išče, ko si izbira prostor sprostitve, zabave in druženja v obliki gostinskega lokala. Ben Malbon (1998, 269), ki opisuje prakso in doživetja ob obiskovanju nočnih klubov, kot značilno točko pri zaznavanju prostora omenja kriterij mirne oz. hrupne atmosfere prostora. Medtem ko je nekaterim privlačna prisotnost gneče, druge odbija in si želijo mirnega ter preprostega prostora, četudi le za kratek čas. S participacijo v

---

⁶ Specifični odziv začne asociirati s specifičnim dražljajem samo zato, ker sta bila večkrat povezana skupaj.

primernem »ozračju« uveljavljajo občutek pripadnosti prostoru in skupini, ki stremijo k enakemu doživetju in se ne želijo posamično izpostavljati med tujci, ki jih obkrožajo. Pri tem ne gre za občutek enotnosti, ampak za identifikacijo z drugimi pripadniki in družbeno situacijo, ki se v prostoru dogaja (Hannerz v Malbon 1998).

Na spoznavanje posameznika močno vplivajo tudi socialni dejavniki, zaradi katerih so njegove zaznave, misli, sodbe ipd. v precejšnji meri socialno izoblikovani. Nek socialni pojav vpliva na notranjo strukturo človeka, na njegovo stališče ali »pogled na svet«, kar pa usmerja njegovo spoznanje. Tako npr. lahko določen način oglaševanja ali promocija kakšnega lokala posameznika prepriča, ga povabi, da vstopi in dalje vpliva na njegovo strukturo stališča.

Socialni psihologi opozarjajo, da je stvarnost, v kateri živi človek, v veliki meri socialna konstrukcija. V tej socialni konstrukciji je veliko stvari, pri katerih je pomembnejši socialno dogovorjen pomen kot pa njihova prvotna, naravna stvarnost. Stavbe nam ne pomenijo zgolj predmetov iz opek in železobetona, ampak domačo hišo, šolo, zgradbo parlamenta, cerkev itd. Bar ni le konstrukcija štirih sten z okni in vrati, predstavlja zabavo, sprostitvev, druženje. Musek (2001, 269) nadaljuje, da je ta drugotna, socialno konstruirana stvarnost tista, ki je za nas postala bolj merodajna od prvotne.

3 KULTURNE RAZLIKE MLADIH

3.1 Subkulturne scene

Mlade kot del subkulturne scene lahko primerjamo z mladinsko vrstniško kulturo, saj jim scena omogoča tako primerjavo in izmenjavo izkušenj kot tudi posploševanje kulturnih vzorcev še posebej tistih, ki spadajo med vzorce mladinske potrošnje in preživljanje prostega časa. Spominjajo na poseben socialni prostor, kjer se mladi ljudje združujejo in na poseben način oblikujejo, pa tudi sami ustvarjajo določene oblike kulture, preživljanja prostega časa in zabave (Ule Nastran 1996, 217).

K razmišljanju o t. i. mladinskih (sub)kulturah nas privede zgodovinski pregled pojmov »mladost« in »adolescenca«. Mladost kot samostojno pojmovano življenjsko obdobje, s tem pa mladostnik kot samostojna družbena skupina v sodobnem smislu vznikne šele v industrijski družbi (Poštrak 2002, 159). Skupaj z osamosvajanjem mladine na sociokulturnem področju so se razvijali raznovrstni vedenjski vzorci in usmeritve, kar se je nanašalo na stile oblačenja, zavračanje običajnih norm, nov odnos do spolnosti in drog ter drugačne oblike preživljanja prostega časa. Takšne težnje so vzbudile pojav mladinske kulture v ožjem smislu, ki se nadomešča z ustrežnejšim konceptom – mladinske subkulture. To so družbene entitete, ki se izoblikujejo ob določenih skupinah oz. skupinskih aktivnostih in imajo izrazita osrednja zanimanja, predvsem pa morajo razviti razpoznavno identiteto, obliko in strukturo, če naj jih prepoznamo kot različne tako od matične kulture kot od prevladujočih trendov družbenega konformizma. Te skupine poleg navedenih značilnosti povezujeta še starost ali generacija njihovih pripadnikov. Subkulture so obenem primarne in sekundarne družbene skupine, v katerih udeleženci preko stila izražajo svojo pripadnost (Ogrinc 1984, 214).

Tista bistvena značilnost subkultur, ki jih opredeljuje kot eno izmed skrajnosti, je očiten opozicijski odnos z glavnimi kulturnimi tokovi v družbi. V tem kontekstu

obstaja druga skrajnost, ki jo Velikonja (1999, 16) imenuje subkulturne scene. Te izhajajo iz subkultur in predstavljajo njihovo milejšo, družbeno precej bolj sprejemljivo obliko. Na subkulture jih veže neko osrednje zanimanje, skupni imenovalec, (sub)kulturni fokus: lahko so zazrte nazaj, nostalgичne ali naprej, progresivne; vezane na določeno glasbeno zvrst, etnično poreklo ali spolno usmerjenost, življenjski stil ali estetsko produkcijo.

Ker menim, da so posamezniki, ki se diferencirajo glede na kulturni prostor druženja, kamor zahajajo, v večji meri pripadniki subkulturnih scen kot samih subkultur, bo v nadaljevanju obravnava potekala predvsem v oziru na prve. Kljub vsemu ostaja nekaj pomembnih značilnosti v relaciji do subkultur, ki jih velja omeniti, saj v osnovi obstajata kot dva vidika znotraj iste subkulturne prakse.

V prvi vrsti subkulturne scene in subkulture povezuje način nastajanja. Pri obeh poteka vzajemno delovanje dveh različnih procesov. Prvi je »brkljanje«, pri katerem gre za tehniko kolaža, ki na novo umesti in razporedi množico že obstoječih elementov in ji poustvari pomen. Koncept »brkljanja« ali brikolaža dobro opiše Hebdige (1979), h kateremu se velja vrniti kasneje. Drugi proces je koncept skladnosti obstoječih znakov (ali koncept homologije, kot ga razume Paul Willis), ki pomeni nov način urejevanja, združevanja in usklajevanja stilnih elementov v neko novo simbolično celoto.

Naslednji skupni imenovalec je nižja stopnja determinacije z različnimi znotraj- in zunajkulturnimi dejavniki: z razredno, etnično, versko, spolno, poklicno ali generacijsko pripadnostjo, z vezanostjo na določeno zvrst glasbe, na videz, izobrazbeno stopnjo, žargon, itn. Medtem ko so bili prej to ključni razumevanja, prepoznavanja in druženja pripadnikov subkultur, jih je danes težje natančno opredeliti: fenomen podaljševanja mladosti rahlja starostne meje, glasbene zvrsti se mešajo, posamezni elementi oblačilne kulture so splošno razširjeni, (sub)kulturna javnost se kvantitativno in kvalitativno povečuje itn. (Velikonja 1999, 16).

Da bi lažje razumeli nastale spremembe, je na tem mestu pomembno poznati nekatere razlike med subkulturami in subkulturnimi scenami. Zato si v nadaljevanju pogledimo opredelitev nekaterih lastnosti in značilnosti, ki jih imajo subkulturne scene v nasprotju s subkulturami in so relevantne obravnavani temi:

1. manjša razredna, slojevska, politično-idelološka, etnična pa tudi generacijska zaznamovanost; vlada precej večja prepustnost in fleksibilnost;
2. »mehkoba« subkulturnih praks, načinov bivanja in ustvarjanja; družbena sprejemljivost, popularnost, »posplošenost«, dostopnost in pristopnost;
3. stičnost med dominantnimi kulturami in subkulturami ter pogosta prehodnost in blažitev med njimi, kar zahteva primerno obravnavo: preučevanje v stalni, nenehni interakciji tako s subkulturami kot dominantnimi kulturami;
4. vpletenost v logiko delovanja dominantnih kultur ter trga in večinska konstruiranost s potrošništvom; trk v konvencionalnost vendar sprejem na nekonvencionalen način;
5. prilagojenost dominantnim kulturam in nenapadalnost oz. neogroženost, niti politiziranje niti ideologiziranje;
6. neškodljivost, posebna drugačnost pripadnikov; neopozicijska drža in dopolnitev dominantnim kulturam;
7. šibkost, ohlapnost, kratkotrajnost in hitra zamenljivost skupinske identitete pripadnikov; začetek in konec pripadnosti na klubski sceni (clubbing), kulturna integrativnost in kumulativnost;
8. pomenljivost vidika zabave in iger: samovščeno uživaštvo in ekstrovertiranost;
9. sintetizirajoče mešanje elementov stila (Velikonja 1999, 17–20).

3.2 Dejavniki kulturnih razlik

Za subkultur(n)e (scene) kot ena izmed skupnih kulturnih oblik velja njihov stil. A. Cohen (1965) zapiše, da je pomemben vidik subkulture skupine ravno njena simbolična raba stila. V tem kontekstu nadaljuje, da se akter nauči obnašanja, ki označuje pripadnost določeni vlogi in vključuje kakšno vrsto oblačil nosi, njegovo držo in pozo, kaj ima rad in česa ne mara, o čem govori in mnenja, ki jih izraža. Stil pokaže več pomembnih indikatorjev. Izraža stopnjo predanosti (sub)kulturi in naznačuje predanost specifični (sub)kulturi, ki s samo zunanostjo ne upošteva dominantnih vrednot, ali jih napada. Po Brake-ovi opredelitvi stil sestavljajo trije glavni elementi:

1. »imidž«, videz, sestavljen iz kostuma, dodatkov (npr. frizure, nakita in artefaktov);
2. »način obnašanja«, sestavljen iz izrazov, drže in poze. V grobem je to tisto, kar akterji nosijo in način, kako to nosijo;
3. »argot«, specialni besednjak in način, kako je podan (Brake 1984, 25).

D. Hebdige (1979) v svojih analizah opozori na specifično kreativnost v oblikovanju stilov. Nasloni se na strukturalistično estetiko in od tam prenese termin in pojem »brklarije« (bricolage) na razlago subkulturnih stilov. Gre za navidez kaotično mešanje različnih stilskih elementov v novo, za dominantno kulturo nenavadno in izzivalno povezavo. Stilski elementi subkultur izhajajo iz različnih predmetov vsakdanje rabe. V procesu »brklanja« jih tvorci stila iztrgajo iz njihovega prvotnega vsakdanjega konteksta in jih umestijo na novo, največkrat »nemogoče« mesto, ki postane združevalno mesto določene subkulture (Ule Nastran 1996, 220). Hawkes (1977) proces razlaga kot znanost »konkretnega« v nasprotju s »civilizirano« znanostjo »abstraktnega«. Gre za pomene, s katerimi si nepismen, netehničen in »primitiven« človek razvršča in ureja razlago lastnega sveta. Improvizirane in sestavljene strukture (kot grobi prevodi procesa bricoler) se ad hoc odzivajo na okolje, zatem pa služijo kot vzpostavitev homologije in analogije med urejanjem naravnega in družbenega sveta. Tako uspešno

pojasnjujejo svet in ga ustvarijo primerne za življenje v njem (glej v Hebdige 1979, 103).

Vendar je v danem kontekstu (sub)kulturni stil lahko več kot le oblačilo, vedenje in govor. Stil je prav tako glasba, s katero se mladi ukvarjajo: bodisi jo proizvajajo bodisi le poslušajo. Lahko bi celo dejali, da je glasba ena izmed najpomembnejših delov stila, ki mladega posameznika usmeri v določen kulturno definiran prostor druženja. Tomc (1989, 11–12) o glasbi in stilu pravi naslednje:

»Glasba kot sestavni del subkulturnega stila je tisto, kar z drugimi besedami imenujemo popularna glasba, ali glasba za ples, ali zabavna glasba itd.«

In še: »Glasba predstavlja grozd, na katerem so različne jagode, kot so ples, imidž, slang, oblike druženja, vzorci vrednot itd.«

Pomemben vidik stila je tudi razlikovanje dela in prostega časa. S stilom je pravzaprav mogoče izraziti množstvo pomenov in je ponavadi prevladujoča opredeljujoča značilnost mladostniških (sub)kultur. Posameznik vloži dragocene pridobitve delovnega življenja – denar in prosti čas – v dramaturške izjave o lastni predstavi o samem sebi, s čimer skuša opredeliti identiteto, ki ni predpisana z razredom, izobrazbo in poklicno vlogo, še posebej, kadar je slednja na dnu družbene lestvice (Brake 1984, 26). Med različne znotraj- in zunajkulturne stilne dejavnike subkultur(nih) (scen) tako spadajo še razred, etnija, vera, spol, generacija, izobrazba ter življenjski stil. Slednji je lahko precej različen ne glede na to, da si posamezniki morda delijo katero od demografskih karakteristik (starost, spol). Kaj bo posamezni akter izbral, je odvisno predvsem od tega, kaj rad počne v svojem prostem času, od njegovih vrednot in kaj čuti do sebe kot osebe (Solomon 2009, 12).

Ob tem velja omeniti pomemben premik v življenjskem stilu mladine, ki je prišel kmalu z nastankom moratorija mladosti. V zadnjih nekaj desetletjih je mogoče zaznati podaljšanje mladostniškega obdobja ali prelaganje odraslosti. Doba izobraževanja se podaljšuje, mladi se vedno kasneje odločajo za polnopravni

vstop v svet odraslih, hkrati nastopijo pomembne kulturne spremembe v svetu mladih. Lahko govorimo o kulturni modernizaciji mladine. Med poglobitne poteze tega procesa lahko štejemo:

- vse večji odmik od sveta plačanega dela in zaposlitve kot centralne sfere vrednot posameznika k svetu prostega časa, potrošnje in zabave;
- sprememba spolnih vlog, pluralizem družinskih oblik;
- sledenje novim stilom v potrošnji in množični kulturi, ki so jih prinašali in prenašali množični mediji;
- individualizacija življenjskih usmeritev in življenjskih poti;
- vse večji pomen osebnih izkušenj, vrednot in idealov;
- poudarjanje »postmaterialnih« vrednot (Ule 1999, 262).

Mintel (1998) v tem kontekstu mlade obravnava kot mlade odrasle ali »pred-družinske« odrasle, s čimer poudarja to podaljšano obdobje. Medtem ko tradicionalni odnosi in identitete pri mladih slabijo, potrošnja, zabava in popularna kultura, predvsem v mestnih jedrih, postajajo bolj in bolj ključni elementi oblikovanja mladinske identitete (v Chatterton in Hollands 2002, 97). Podaljšana mladost postaja značilnost življenjskega stila mladih, ki »podpira« nočne zabave v prostorih druženja. Vrsta dokazov namreč kaže, da mladi igrajo pomembno vlogo na področju porabe, še posebej v kulturi nočnega življenja. Stewart (1990) večerne zabave zunaj, s popivanjem, uvršča med tri najpomembnejše dejavnosti trošenja med mlajšimi odraslimi, za katere je hkrati bolj verjetno, da pogosteje obiskujejo tovrstne prostore in se mnogo bolj verjetno udeležujejo zabave v nočnih klubih kot ostala populacija. Priljubljenost mestnih središč, kjer prevladujejo mladi v večernih urah, temelji na nekaterih predpostavkah: poleg razvoja podaljšane mladostniške faze, se je povečala tudi participacija v študentskem in post-študentskem načinu življenja, eksplozija populistično kulturnih izdelkov, ki kot ciljno skupino izbirajo mlade in vplivajo na generacijske vzorce potrošnje. Namiguje se celo, da se identiteta mladih razvija okoli potrošnje, izkušenj in življenjskega stila preko opravljanja gospodarskih storitev. Iz tega velja sklepati, da se tako hitro, kakor se spreminjajo kulture nočnega

življenja, razvijajo tudi zelo mešani življenjski stili tega področja (Chatterton in Hollands 2002, 109).

Iz zgoraj navedenih teoretskih izhodišč lahko vidimo, da se v stilu skrivajo mnogi pomeni in dejavniki kulturnih razlik med mladimi. Vsi skupaj utegnejo sestaviti neke vrste imidž, ki sovпада z ustrezno kulturno identiteto, kateri posameznik želi pripadati. Po Stankoviču (1999, 49) je prav imidž nedvomno točka prepoznavnosti določene subkulture. Brake (1984) ga omenja kot enega glavnih elementov stila, Tomc (1989) ga vključuje v glasbeni grozd. Praviloma vsaka subkultura goji neke vrste specifičen lasten imidž, ki ga vključi v kontekst prostora. Tega je ponekod mogoče prevesti s podobo ali predstavo ali »pojavnostjo« in se nanaša na neposredni vizualni vtis, ki ga naredi nekaj, kar se »pojavi« (Brake 1984, 157). Tako ga je povsem mogoče pripisati tako akterju izbrane (sub)kulture kot tudi prostoru, ki se definira kot zbirališče določene (sub)kulture.

4 METODOLOGIJA

Za empirični del naloge sem uporabila kvalitativno metodo raziskovanja, pol-strukturirani spletni intervju.

V okviru kvalitativne raziskave lahko uporabimo različne metode, kvalitativne in kvantitativne, bolj ali manj strukturirane. Metode zbiranja empiričnega gradiva delimo na tri velike skupine: metode opazovanja, spraševanja in izkoriščanja dokumentarnih virov (Mesec 1998, 77). V našem primeru gre za metodo spraševanja, ki jo je prav tako mogoče razdeliti na več vrst glede na to, ali so standardizirane ali ne, in glede na to, v kakšni meri je omogočena metakomunikacija (pogovor o načinu pogovora) oz. odkrivanje nesporazumov. Kombiniranje teh dveh dimenzij da šest tipov spraševanja: standardiziran individualni intervju (anketa), standardizirana skupinska anketa, poštna (telefonska ipd.) anketa; nestandardiziran individualni intervju, skupinska razprava in skupinski esej (Mesec 1998, 80).

Za svoj empirični del naloge sem izbrala pol-strukturiran intervju preko spleta, ki ga lahko s pomočjo zgoraj navedene tipizacije opredelimo kot standardizirano metodo spraševanja v obliki individualnega poštnega (intervjuji so bili opravljeni preko elektronske pošte ali socialnega omrežja Facebook) intervjuja. Za to obliko vprašalnika velja, da je strukturiran in posreden način spraševanja, kar pomeni, da spraševalec ali anketar uporablja vnaprej do potankosti izdelan vprašalnik in da v načelu zastavlja vsem vprašancem ista vprašanja na enak način, poleg tega je njegov celotni nastop premišljen in standardiziran. Strukturirani in standardizirani vprašalniki so poslani respondentom po (elektronski) pošti, ti pa jih izpolnjene vrnejo. Komunikacija med raziskovalcem in vprašanci je pri tej metodi samo enostranska, nesporazumov v komuniciranju v glavnem ni mogoče odkriti (Mesec 1998, 80–85).

Flere (2000, 129) takšen intervju dozdevno enači s telefonsko anketo ali e-mail anketo (anketa posredovana po elektronski pošti prek interneta), ki se sicer uveljavlja, čeprav je vprašljiva v znanstvenem pomenu. Ravno v tem kontekstu pa priznava, da je e-mail bolj ustrezen za kvalitativne razgovore. Hkrati poudarja, da je potrebno upoštevati hiter potek pri e-mail izmenjavi, da raziskovalec pogosto ne more vedeti, v kakšni družbeni situaciji je respondent, koliko je pozoren, ni možno zvedeti, kako respondent neverbalno reagira (iz mimike lahko anketar marsikaj izve), ni možno zvedeti, ali naj anketar vprašanje razloži.

Vprašanja, ki sem jih oblikovala, intervjuvance sprašujejo po njihovi izbiri prostora druženja v relaciji do kulturnih skupin, ki se v prostorih zadržujejo oz. do skupin, katerim pripadajo sami. Zanima me tudi, kako pomembna jim je kulturna opredelitev prisotnih v posameznem prostoru in razlogi zaradi katerih se pogosteje zbirajo na določeni lokaciji. Vprašanja so zastavljena zelo natančno, tako da je vprašani točno vedel, katere zahteve posamezno vprašanje ima.

Vzorec vključuje 45 oseb, starih od 18 do 30 let. Izbrala sem jih s pomočjo svoje socialne mreže, glavni kriterij in pogoj pri izbiri je pogosto zahajanje v gostinske lokale, obisk koncertov ali udeležba v podobnih prostorih. Izbiro sem determinirala še glede na kasnejšo kulturno delitev, saj sem intervjuvane osebe zatem razdelila v tri skupine, v vsako po 15 oseb, in sicer glede na kulturno opredelitev posameznika (glede na to, kako se sam opredeljuje oz. glede na prostore, ki jih večinoma obiskuje) v relaciji do prostorov druženja, ki jih obiskujejo. Tako predpostavljam, da se mladi v Sloveniji zbirajo v »mainstream« (popularna kultura), »alternativnih« in »metal« kulturno opredeljenih prostorih druženja. S pomočjo te delitve bom poskusila ugotoviti, ali pri obisku prostora prihaja do mešanja ali se mladi striktno odločajo za obisk prostora, ki se sklada z njihovo kulturno identiteto.

Uporabljeni vzorec zaradi svoje majhnosti in nenaključnosti ni reprezentativen, kar pomeni, da bi v nasprotnem primeru raziskava lahko pokazala drugačne rezultate.

Intervjuji so potekali med 7. in 27. aprilom 2011. Vprašani si je čas za izpolnitev intervjuja izbral individualno glede na svoj prosti čas in razpoložanje. Identiteto intervjuvancev sem ohranila anonimno, opredelila sem jih le v skladu z individualno kulturno opredelitvijo, in sicer sem tiste, ki obiskujejo mainstream lokale, označila z Ma# (od 1 do 15), alternativce z A# (od 1 do 15) in metalce kot Me# (od 1 do 15).

Raziskava je potekala preko spleta, zato transkripcija v pravem pomenu ni bila potrebna. Pri »prepisu« sem popravila le očitno napačno zapisane črke, ločila ipd., namerno pa sem se pri odgovorih odločila obdržati narečne izraze, izraze slenga ipd. Transkripcijo intervjujev skupaj z vprašalnikom prilagam k nalogi kot del priloge.

5 ANALIZA PODATKOV

Kot že navedeno, vzorec ni reprezentativen in zato rezultati kratke spletne raziskave niso statistično signifikantni, vendar na podlagi dobljenih odgovorov kljub vsemu podatke lahko kvalitativno obdelam in podam nekaj ključnih sklepov o vedenju mladih v odnosu do prostorov druženja, ki so predmet obravnave. Za lažjo analizo intervjuvance razdelim v tri skupine glede na njihovo (samooklicano) (sub)kulturno pripadnost. V nadaljevanju tako najprej predstavim kulturne značilnosti prostorov in njihovih tipičnih pripadnikov.

5.1 »Mainstream«

Tako imenovani mainstream prostori zabave so splošno priljubljeni, komercialno preskrbljeni bari, pubi in nočni klubi, ki se pretežno nahajajo v večjih mestnih središčih. Obsegajo vedno večje število prostorov nočnega življenja, kot so bari in kavarne, katere pa organizatorji in lastniki želijo vključiti v čimbolj donosne in ekskluzivne potrošniške trge.

Mainstream izstopa kot prevladujoči način nočne zabave med mladimi (odraslimi) v urbani kulturi. Takšno izkušnjo zaznamujejo urejen videz, komercialne glasbene lestvice, obsežno pitje obiskovalcev, v katerem iščejo užitek in hedonistično vedenje. Kljub temu je mainstream scene mogoče uporabiti z določeno mero kreative, saj z njihovo pomočjo mladi (odrasli) prav tako lahko oblikujejo identiteto, s katero izražajo pripadnost določeni skupini. Za mnoge mlade je pripadnost in participacija v okviru takšne potrošnje glavna oblika vključenosti v realni svet, čeprav gre v osnovi le za pripadnost korporaciji (Chatterton in Hollands 2002, 102–109).

Zgoraj navedena teoretika mestnih prostorov zabave britanskega prostora tovrstne prostore delita v dve skupini. V prvo spadajo *dominantni* ali *tradicionalni* mainstream prostori. Zanje sta značilni izrazita prehodnost in dostopnost. Prostori so manj izumetničeni ali obdani z blagovno znamko, v njih navadno

vlada bolj sproščeno vzdušje. Obiskovalci so oblečeni vsakdanje, vendar urejeno. V drugo skupino štejemo »novi« ali »višji« mainstream, ki je izjemno ekskluziven. Medtem ko prostori prve skupine na izgled delujejo kot običajni dnevno-nočni lokali, prizorišča druge dajejo vtis modernih nočnih klubov s prestižno klientelo. Prostori novega mainstreama so sodobno opremljeni, ponavadi jih krasi minimalističen slog. Pri trendnih stoli in mizah udobnost zamenja dober vizualni izgled, ki pristaja prostoru. Tisti del slednjega, ki je opremljen s sedišči, je namenjen uglajenemu posedanju, opazovanju, zapeljevanju, spogledovanju, pogovoru, srkanju elegantnih in pregrešno dragih pijač ter kratkim prigrizkom. Za nežno pozibavanje ali divji ples v ritmu popularne glasbe je predviden osrednji ali stranski del prostora imenovan plesišče oz. oder. Obiskovalci so urejeni, v čistih, zlikanih, lepo usklajenih oblačilih po zadnji modi, ki so, če je le mogoče, proizvod dragih znamk. V splošnem dajejo vtis brežhibnega videza.

V svojem prispevku o urbanih prizoriščih večerne zabave, poleg zgornje delitve mainstreamovskih prostorov, Chatterton in Hollands (2002) posredi izbire poudarjata še kulturne značilnosti obiskovalcev posameznega mainstreama. Tako so akterji druge skupine označeni za pripadnike boljšega, uglajenega, dražjega razreda in bolj svetovljanski v primerjavi z mladimi, ki obiskujejo dominantni mainstream.

Mainstreamovski prostori druženja so priljubljeni zaradi različnih razlogov, kot so prepoznavnost, lahek dostop in večja pričakovanja o kakovosti storitev, proizvodov in dekorja. Obenem se zdi, da takšni kraji ponujajo vznemirjenje in varnost hkrati – atmosfero, ki jo Hannigan (1998) označuje kot varno tveganje (»riskless risk«). Poleg vsega so globalizacija, vse večja vloga medijev, blagovne znamke in trgovanje s pomočjo kulturnih stilov in preferenc, približali mainstream širokemu krogu mladih (Klein v Chatterton in Hollands 2002, 103).

Običajno se v mainstream prostorih predvaja popularna glasba, izjemoma ob tematskih večerih (npr. balkan žuri, 60's, 80's zabave, nastopi v živo, gostujoči didžeji...) vrtijo glasbo, ki ustreza izbrani temi. Tomc (1989, 21) kot glavno značilnost popularne glasbe navaja standardizacijo. Struktura glasbe je odvisna od vnaprejšnje formule in norm, ki so poslušalcem že poznane.

Četudi se mainstream klubi in lokali odlikujejo po dostopnosti in prepoznavnosti, pa vendar s tem, ko usmerjeno ciljajo na določen krog obiskovalcev, izločijo predvsem tiste, ki si posedanja in popivanja v dragih in uglajenih prostorih ne morejo privoščiti bodisi zaradi cene bodisi stila oblačenja. Prestižni mainstream prostori svoje stranke selekcionirajo npr. že s samo postavko visokih vstopnin (Chatterton in Hollands 2002, 103).

Razloge za ekskluzivnost mainstreamovskih barov lahko najdemo v teoriji subkulturnega kapitala, razrednih razlikah in hierarhiji nočnega življenja med mladimi. Ideja, da so te kulture v resnici 'kulture okusa' (»taste cultures«), v tem primeru nakup subkulturnega znanja, pretežno razlaga delitev med minstreamom in alternativo, kot tudi razvoj specifičnih lestvic okusa, stila in kulture (Chatterton in Hollands 2002, 110). S tem se oriše življenjski stil mainstreamovske klientele predvsem tistih posameznikov, ki pripadajo t. i. »višjemu« mainstreamu. »Višji mainstreamovci« so običajno močno orientirani v karijerne uspehe in zato tudi v prostem času nagnjeni k navezovanju stikov, ki jim potencialno služijo kot poslovni kapital. Vendar takšna življenjska naravnost največkrat ne velja za pripadnike dominantnega mainstreama, ki so običajno bolj samovoljni in svoj prosti čas izrabljajo za bogatenje družbenega kapitala.

5.2 »Alternativa«

Skozi čas se je kot alternativna forma druženja uveljavila predvsem cenovno ugodna oblika vzdrževanja socialnih stikov : »visenje« na prostem.

Posamezniki se družijo izven svojega doma, pogosto tudi izven javnih prostorov, ki jih definiramo kot gostinske lokale ali diskoteke. Za prizorišča izberejo

»prostore«, ki so primerno locirani in opremljeni: razna stopnišča, obzidja, kamnite škarpe, odmaknjene parke s klopmi in mizami, manj obljudene poti, ceste, pločnike ipd. Občasno se zatečejo v zapuščene mestne objekte, v njih izvajajo eksperiment kreativne in začasne uporabe praznega mestnega prostora ali jih celo spremenijo v alternativne klube. Zaidejo tudi v lokalno trgovino oz. bližnji lokal, da se oskrbijo s hrano, predvsem pijačo, cigareti. Ob tem pretežno posedajo ali postopajo v manjših skupinah, popivajo, zlorablajo droge, v splošnem pa dajejo prednost samemu druženju.

Pojem alternative je relativno širok in mnogoznačen in se pretežno nanaša na nasprotovanje popularnemu, navadnemu, hegemoniji. Pripadnike tovrstnega druženja štejem med alternativno subkulturo, ker s svojim načinom druženja ter posameznimi artefakti, s katerimi oblikujejo svoj imidž in opremljajo prostore, nasprotujejo dominantni kulturi. V splošnem se na tem mestu zbirajo različne (sub)kulturne skupine.

Chatterton in Hollands (2002, 96) se v svojem prispevku o večerni zabavi mladih v mestnih središčih sicer dotakneta britanske alternative, a nekatere vzporednice te scene vsekakor lahko potegnemo s slovenskimi prostori druženja. Avtorja alternativna prizorišča zabave označujeta kot manjše, bolj diferencirane prostore, ki zadovoljijo specifične okuse mladih posameznikov. Prostorska definiranost se ponavadi vrti okoli identitet, ki jih določajo etnija, seksualnost, politika ali določeni stili opredeljeni preko glasbe in oblačenja. Spadajo med družbeno in prostorsko marginalizirane forme večerne zabave.

Alternativni prostori delujejo neodvisno, v obliki »glasbe na enem mestu« (»single-site music«), klubov, barov z edinstvenim stilom, ki je pogosto osnova za bolj lokalizirano nočno življenje. Takšni kraji zadovoljujejo potrebe in okuse posameznih skupin, katerih identiteta sloni na določenih zvrsteh glasbe in/ali oblačil, etnični pripadnosti, politični ali spolni identifikaciji. Zaradi njihovega manj podjetnega statusa, se ti prostori običajno nahajajo na robu mestnih središč. Pri

tem izrazite »underground« oblike alternative vključujejo ilegalno zbiranje v zapuščenih skladiščih ali skvotih, kjer je vez med produkcijo in potrošnjo zabrisana oz. neprepoznavna (Chatteton in Hollands 2002, 111).

Glavna posebnost alternativnih prostorov je v tem, da so uporabniki scene največkrat tudi njeni ustvarjalci. Prav gotovo lahko o tem govorimo pri mimobežnih, priložnostnih druženjih, ki se slučajno organizirajo »tu in zdaj«. Posamezniki se naključno srečajo, izberejo bližnjo lokacijo primerno za druženje, si v bližnjem klubu, lokalu, trgovini priskrbijo pijačo ali pa so z njo preskrbljeni že od doma. Prav tak prostor drugačnosti je od leta 1993 Metelkova, ki je z nekonvencionalno mešanico umetnikov, punkerjev, hašišarjev, brezveznežev, alkosov, gejev, lezbijk, rockerjev, klošarjev in intelektualcev naravno zbirališče za vse sodobne urbane kavboje. Konec koncev je to edini javni prostor, kjer lahko v miru sedi na klopci, cuzaš pivo in puhaš gandžo, ne da bi s tem na kakršenkoli način vzbujal pozornost (Stankovič 1999, 51).

Njihova potrošnja je povezana z identiteto posameznika, modnim stilom ali življenjskim stilom. Stil oblačenja je lahko specifičen in povezan z ustaljenimi subkulturami in na splošno bolj vsakdanji v primerjavi z urejenim videzom mainstreama. Potrošnja se lahko izraža s pomočjo glasbe (producirana je skozi nastope v živo ali posredovana preko DJ-a), druženje z enako mislečimi in povezuje umetnost, kulturo ter »performans« (Chatterton in Hollands 2002, 111).

Člane zanima različna zvrst glasbe predvsem tista, ki se definira kot nepopularna. Glavne glasbene smernice v klubih, kamor posamezniki občasno vstopijo, so reggie, funk, rock'n'roll, drum'n'base, punk, grunge, stari jugorock in podobne zvrsti, ki veljajo za nekonvencionalno glasbo. Ponavadi se odvijajo didžejevski večeri občasno tudi koncerti.

V življenjski stil alternativcev vpeljejo besede enega izmed intervjuvancev, ki govori o krajih in obiskovalcih alternativnih prostorov druženja: »Kreativni bari privabljajo kreativne ljudi« (Chatterton in Hollands 2002, 111).

Alternativni prostori že v sami osnovi delujejo kot ateljeji, razstavne galerije, kreativne delavnice, koncertni odri, glasbene vadbice ipd. Tako prostor ves čas ni namenjen le zabavi in postopanju, ampak občasno (predvsem podnevi) tudi delovanju na področju vsestranske umetnosti in s tem vabijo študente ter ostalo mladino, ki so kiparji, slikarji, modni oblikovalci brez ateljeja, glasbeniki brez vadbenega prostora, plesalci, aktivisti brez prostora za sestankovanje, igralci, DJ-i, pesniki.

Posebej pri tej sceni velja omeniti izrazit *brikolaž*, ki označuje prostore in poudarja kreativnost akterjev v njihovem vsakdanjem življenju. Alternativna mladina ves čas uporablja elemente iz njim zunanjega sveta, jih postavlja v svoj kontekst, s čimer ustvarja nov pomen prostora ali identitetnega imidža.

5.3 »Metal«

Najpomembnejši element heavy metal kulture je glasba, ki je središčna točka dejavnosti in zanimanja vseh pripadnikov scene ter posredno izraža tudi druge elemente subkulturne scene. Glasbila, ki izvajajo metalni zvok (drveč ritem, hrup, poudarjene kitare...) težkega metala, so predvsem kitara, bas in tolkala. Izraz heavy metal se je prvotno pojavil v bikerski kulturi kot opis rohnenja motociklov. Glasbena in tematska osnova so blues, acid in progresivni rock. Tekom razvoja se sceni pridružijo še drugi žanri in podžanri, kot so trash metal, death metal, hardcore, progressive metal, gothic metal, doom metal, black metal idr.

Povezava z drugimi glasbenimi žanri pa ni samo glasbena – črna magija, pogodba s hudičem ipd. so teme, ki jih je inoviral blues, pozneje prevzel rock, v najbolj izraziti obliki pa ravno heavy metal. Temačna besedila govorijo o okultnem, nasilju, bolezni, satanizmu, krutosti vojne, drogah... Kulturo značilno opredeljujejo spektakularni koncertni nastopi, skrajni imidži in neprimerno

vedenje. Rockerski hedonizem, uporništvo in samopoveličevanje dopolnjujejo s temami groze, znanstvene fantastike in mitologije iz popularnih filmov ter knjig (Prezelj 1999, 83–85).

Tematiko groze in teme dramatično podpira zunanji izgled z oblačili in dodatki. Imidž je bil vedno relativno dosegljiv, z razvojem mladostniškega potrošništva se povečata ponudba in možnost izbire, konfekcijsko izdelani kosi oblačil pa omogočajo »gotove« imidže, ki ne zahtevajo več visoke zavzetosti in poznavanja. Večino elementov heavymetalskega imidža je sicer mogoče najti v drugih subkulturah; tudi najbolj tipične sestavine – usnjena jakna in dolgi lasje – sodijo v simbolni univerzum rock kulture. Najbolj reprezentativni elementi heavymetalskega imidža so poleg jakne in dolgih las še našitki in potiskane majice. Podobo dopolnjujejo ponetani pasovi in zapestnice, potiskane rutice, prstani, pripionke, obeski, uhani in drug nakit z motivi lobanj, kač, narobe ali pravilno obrnjenimi križi, znaki bendov. Med načini okraševanja je najpogostejše tetoviranje, posamezniki prakticirajo tudi prebadanje, poslikavanje in posebno šminkanje ter friziranje, tudi moških, je rezervirano za posebne priložnosti, koncerte, klubsko dogajanje...

Tako pri imidžu kot oblikovanju prostorov (sub)kulturo pomembno zaznamuje koncept brikolaža v smislu kulturnih elementov, ki s pomočjo umestitve v različne kontekste pridobijo nov pomen.

Njihovo izražanje plesa lahko razumemo kot »manifestacijo prekipevajoče energije«, ki je neposredno povezana z glasbo in njenim doživljanjem. Ples znotraj heavy metal scene smemo gledati kot sestavni del glasbe, s katero je integralno povezan v »prvobitno dvojiško razmerje«. Poznajo pet vrst plesa oz. »telesnih aktivnosti«, ki so sestavni del načina obnašanja na koncertih, prvi trije pa so povezani tudi z drugimi prostori (klubi, zabave...), kjer se posluša heavy metal:

1. *Airguitar* ali igranje na nevidno kitaro oponaša gibe solo kitarista in se izvaja kot nekakšen gibalni karaoke ob solističnih delih električne kitare ali značilnih rifih pri živi ali mehansko reproducirani glasbi.
2. *Headbanging* je nihanje z glavo gor in dol v ritmu glasbe. Dolgi lasje učinek udrihanja z glavo še povečajo. Headbanging je lahko solističen ali skupinski ples, pri katerem se manjša skupina protagonistov objame prek ramen in pleše skupaj.
3. *Slam dance* se pleše predvsem v klubih na glasbo podžanra trash metal. Je havymetalska verzija punkovskega poga, brez trdnih pravil, roke in noge se gibljejo na videz nekontrolirano, glava in zgornji del telesa se premikata podobno kot pri headbangu (mnogokrat so gibi izrazitejši).
4. Stage diving je skakanje iz odra na publiko in se dogaja izključno na koncertih, pogosteje na manjših, kjer je razdalja med odrom in varnostno ograjo manjša ali je sploh ni. Med opisanimi plesi je edini, ki ni vezan specifično na heavy metal sceno in se pojavlja tudi na koncertih drugih, sorodnih žanrov.
5. *Mosh* je skupinski ples, ki je še najbolj podoben mešanici slam dancea in kaotičnega zaletavanja (Prezelj 1999, 92–93).

Heavy metal je v slovenska ušesa zašel že v sedemdesetih letih, kot prepoznavna subkulturna scena pa se je razvil v osemdesetih. Posebno številčna je bila v tradicionalno rockerskih okoljih, na Primorskem in Gorenjskem. V Ljubljani so se metalke in metalci zbirali v Domu mladih Šiška (DMŠ). Priljubljeni kraji za druženje in popivanje so bili še Leninov park, gostilne Lovec, Lipa, RIO itn. Konec osemdesetih podžanri vzpodbudijo nastanek novih scen v Ljubljani, Kopru, Žalcu z okolico in na Gorenjskem v Škofji Loki, Kranju in Trziču. Med letoma 1988 in 1995 je nastalo mnogo novih bandov, heavy metal se je razširil

na radijske valove, v koncertne dvorane, mladinske klube in celo diskoteke. Najpomembnejša zbirališča so bili konec osemdesetih in v prvi polovici devetdesetih klubi. V Ljubljani se je po zaprtju Doma mladih Šiška del stare scene pridružil novim generacijam na ponedeljkovih Hard'n'Heavy večerih v ljubljanskem klubu K4. Dogajanje so poleg glasbe in videospotov dopolnjevali prodaja fanzinov in rabljenih plošč ter koncerti domačih in tujih skupin. Pomenil je nekakšno središče slovenske scene, saj so vanj zahajali obiskovalci iz drugih krajev. Drugo zbirališče v Ljubljani je bila diskoteka Palma ob sredah, kjer je bil heavy metal ob alternativni glasbi le del ponudbe. Podobni prostori občasno delujejo kot zbirališče večjih ali manjših skupin, konec devetdesetih sta v Ljubljani tako delovali Metelkova in Kra Kra. Poleg glasbenih skupin so bili prav klubi najpomembnejši za nastanek lokalnih scen – te so bile najmočnejše prav tam, kjer so redno delovali klubi (npr. Ljubljana, Žalec in Kranj).

V drugi polovici devetdesetih nastopijo pomembne spremembe. Domači trg se počasi razvija in večina heavy metal proizvodov (od nosilcev zvoka do obleke in revij) postane lahko dosegljivih. Čeprav se priljubljenost in razširjenost žanra ne zmanjša, je novih glasbenih skupin vedno manj. Klasične oblike združevanja, kot so klubi ipd., zamenja neformalno druženje v »kafičih« in po domovih. V skladu s tem Mirjana Ule (1996) v raziskavi Mladina v devetdesetih ugotavlja, da je simpatiziranje s posameznimi subkulturnimi stili mnogo večje kot dejanska pripadnost subkulturam (Prezelj 1999, 88–89).

5.4 Interpretacija podatkov

»Mainstream«

1. Kadar greš ven (v gostinski lokal, diskoteko, druženje na prostem ipd.) ali obiskuješ prostore, kjer se zbirajo pripadniki tvoje (sub)kulture ali ne? Ali kdaj obišeš prostor, v katerem se zbirajo pripadniki druge (sub)kulture?

Le trije vprašani »mainstreamovci« vedno obiskujejo samo tiste prostore druženja, ki sovpadajo z njihovo (sub)kulturno identiteto. Ostali (12) občasno obišejo tudi tiste prostore, kjer se zbirajo druge (sub)kulturne skupine. Ob tem ne omenjajo, v katere prostore ali s katero (sub)kulturno skupino zaznamovane lokacije obišejo, mogoče pa je zaslediti razloge za takšne obiske:

Ma6: ... sam pač če bo kdo od frendov za tist plac bomo pač šli tja, ...

Ma8: ... grem ponavadi tja, kamor želijo moji prijatelji, s katerimi se videvam.

Ma12: Kdaj pa kdaj pa tudi obišem zbirališče kakšne subkulture zaradi preferenc družbe, ki le tej pripada.

2. Kako zelo ti je pomembno, da se v prostoru, ki ga obiskujete, zbirajo ljudje s podobnimi kulturnimi referencami?

Več kot polovici (8) vprašanih sploh ni pomembna prisotnost pripadnikov njihove (sub)kulture v prostoru, ki ga obiskujejo.

Ma8: Ni mi najpomembnejše, kakšni so ostali v lokalu, saj sem tam zato, da se družim s svojimi prijatelji.

Nepomembno se zdi tudi ostalim štirim »mainstreamovcem«, ki sicer dodajajo, da vseeno radi vidijo prisoten nek delež njihove (sub)kulture. Eden izmed njih (Ma14) kljub temu da tolerira prisotnost drugih (sub)kultur, pričakuje, da se ostali udeleženci, ki ne sovpadajo s (sub)kulturo, kateri pripada prostor, prilagodijo. Samo trem vprašanim pa je prisotnost podobnih referenc obiskovalcev pomembna. Dva izmed njih svoj odgovor pojasnita:

Ma12: Ja je pomembno, ker v prostoru, ki ti je blizu in kjer te obdajajo ljudje, ki so podobnih kulturnih preferenc lažje razmišljaš, si bolj svoboden v svojih omejitvah, se ti ni potrebno dokazovati, tvoje misli niso motene s strani aktivnosti drugače mislečih, ne ukvarjaš se z okoljem, ki te obdaja, ampak imaš res prostor, da lahko rasteš.

Ma13: Vedno bolj mi je pomembno, da so v prostoru ljudje s podobnimi kulturnimi referencami, saj se le tam bolje počutim in se ne počutim izpostavljene.

3. Zakaj obiskuješ prav tisti prostor?

Odgovori na to vprašanje so precej raznoliki. Najpogosteje naveden razlog je bil *družba*, ki jo vprašani tam srečajo, sledi preprosto »fajn« *vzdušje ter domače počutje in navada*. Zgolj enkrat so bili omenjeni še: *dobra postrežba, okusna kava, prijetno okolje, lokacija* (v smislu, da je blizu), *odsotnost gneče, stranki prijazen prostor, dobra glasba, dobra zabava ter ugodna cena storitev in vstopnin*. Zanimiv in razmisleka vreden odgovor pa se zdi naslednji:

Ma12: Zaradi tega ker je čas dragocena danost, ki jo je škoda zapraviti v prostorih, ki te napolnijo z negativno energijo in te pustijo praznega namesto da bi te napolnili.

»Alternativa«

1. Kadar greš ven (v gostinski lokal, diskoteko, druženje na prostem ipd.) ali obiskuješ prostore, kjer se zbirajo pripadniki tvoje (sub)kulturne skupine ali ne? Ali kdaj obiščeš prostor, v katerem se zbirajo pripadniki druge (sub)kulturne skupine?

Skoraj tretjina vprašanih (4) obiskuje izključno alternativne prostore. Ostalih 11 občasno (vendar po večini redko) obiščejo druge prostore, ena izmed njih pa je v času najstništva striktno obiskovala prostore, kjer so se zbirali pripadniki njene subkulture, zdaj pa ne več.

Zgolj kot zanimivost bi na tem mestu omenila dejstvo »neopredelitve«. Vprašani »alternativci« svoje identitete večinoma ne obravnavajo ozko in se ne »predalčkajo«. Zase ponavadi trdijo, da ne pripadajo kateri izmed (sub)kultur oz. se kulturno ne opredeljujejo, čeprav obiskujejo prostore, kjer se po njihovem mnenju nahajajo (sub)kulture:

A3: Jaz se sicer nimam za pripadnika kakšne konkretne subkulturne skupine...

A4: Ne zdi se mi, da bi pripadala prav določeni subkulturi.

A5: Ker se ne uvrščam v nobeno subkulturo, ...

A8: Sicer nimam subkulture,...

A9: Nism pripadnik subkulture, ...

A11: Za subkulture v klasičnem smislu sem pa že malo prestar, ...

A12: Sama se večinoma ne definiram preveč na ozko, v katero (sub)kulturno skupino spadam. (...) ... ker tudi sama nisem tipičen pripadnik določene kulturne skupine.

2. Kako zelo ti je pomembno, da se v prostoru, ki ga obiskujete, zbirajo ljudje s podobnimi kulturnimi referencami?

Kljub pričakovanju višjega števila tistih »alternativcev«, ki jim je kulturna opredeljenost soobiskovalcev pomembna, je samo tretjina tistih, ki jim to predstavlja pomemben dejavnik pri obisku določenega prostora druženja. Ostali vprašani odgovarjajo, da jim enakost kulturnih preferenc v prostoru ni pomembna, ena izmed njih pa je mnenje o tem spremenila:

A4: Kot sem že v 1. vprašanju napisala mi je bilo to v srednji šoli zelo pomembno, čeprav niti točno ne vem zakaj. Pač poslušali smo podobno glasbo in smo imeli veliko skupnih tem za pogovore. Sedaj mi to ni tako pomembno, ker subkulture name ne vplivajo več tako močno kot so včasih. Ne zdi se mi, da bi pripadala prav določeni subkulturi.

3. Zakaj obiskuješ prav tisti prostor?

Tudi v tem sklopu odgovorov je ključna ugotovitev, da glavni vzrok za obisk določenega prostora predstavlja *družba*, ki jo vprašani že poznajo oz. ljudje, s katerimi se pogosto družijo ali se večinoma nahajajo v obiskanem prostoru. Skoraj polovica vprašanih (6) kot razlog za obisk navede *prijatelje in ljudi*, ki jih tam srečuje, kot pogost odgovor je navedena tudi *dobra glasba*, saj jo omeni kar 5 intervjuvancev. Trikrat omenjen je bil *ambient* (oz. atmosfera) *prostora*, dvakrat *dogajanje* (oz. program), le enkrat pa naslednji dejavniki: *prostor druženja, pripadnost, vzdušje, dobra energija, dobro počutje, bližina in ponudba*. Medtem ko je 14 vprašanih navedlo vsaj en razlog pogostega obiskovanja določenega prostora, eden (A15) odgovarja, da je njegov obisk tovrstnih prostorov preveč raznolik, da bi lahko določil vzrok obiska. Med zanimiva odgovora, ki ju težko strnem v eno samo besedo, štejem naslednja:

A9: Lokale, ki jih obiskujem, obiskujem, ker so bodisi v bližini bodisi majo določen žmoht, k je vsota večih komponent (cena, muzika, št. pripadnic nasprotnega spola, prostor,...) k jih pa neb zdele razčlenjeval.

A13: Sicer hodim precej redkeje ven kot sem v preteklosti, ampak če zdaj pomislim na moj najljubši kraj, kamor sem zvečer hodila, bi rekla, da zato ker mi ponuja točno tisto, kar rabim v tistem momentu.

»Metal«

1. Kadar greš ven (v gostinski lokal, diskoteko, druženje na prostem ipd.) ali obiskuješ prostore, kjer se zbirajo pripadniki tvoje (sub)kulturne skupine ali ne? Ali kdaj obiščeš prostor, v katerem se zbirajo pripadniki druge (sub)kulturne skupine?

Na tem mestu precej presenečajo odgovori te skupine, saj samo 2 pripadnika, v konkretno navzočem kontekstu, te precej specifično usmerjene (sub)kulture navajata, da (najraje) obiskujeta samo prostore, v katerih se pretežno zbirajo pripadniki njune (sub)kulture. Ostalih 13 intervjuvancev sproščeno priznava precej pogosto obiskovanje drugih prostorov, predvsem mainstreamovskih. K takšni izbiri sicer pogosto ne prisostvuje okus posameznika, ampak se jim v danem trenutku in okolju ponuja kot edina ali ena izmed redkih ugodnih rešitev. Medtem ko 3 vprašani (Me4, Me6, Me8) kot razlog za obisk drugih prostorov druženja navajajo kraj bivanja, kjer ni izbire oz. primernege lokala, ki bi ustrezal njihovim kulturnim preferencam, 1 intervjuvanec (Me7) omeni prilagajanje družbi, s katero zahaja v tovrstne prostore.

2. Kako zelo ti je pomembno, da se v prostoru, ki ga obiskujete, zbirajo ljudje s podobnimi kulturnimi referencami?

Več kot polovici vprašanih (8) ni pomembna prisotnost pripadnikov njihove (sub)kulture. Nekateri tovrstno brezbržnost utemeljujejo s samoumevnim gibanjem le med posamezniki, s katerimi so vstopili v prostor in se že vnaprej dogovorili za druženje:

Me1: Fino je, ker se poznamo med sabo, ampak ponavadi grem itak ven s tistimi, s katerimi se rada družim.

Me7: Tudi sicer potem tam ponavadi srečaš še koga, ki ga že poznaš...

Me8: Meni je poglavitno, da sem v družbi z ljudmi ob katerih se dobro počutim in se z njimi razumem.

Me10: ... pač grem vn, kjer smo zmenjeni s kolegi, ...

Nadalje 2 navajata srednjo pomembnost, medtem ko je tretjini (5 vprašanim) pomembno, katere kulturne reference si lastijo posamezniki, s katerimi si delijo prostor druženja.

3. Zakaj obiskuješ prav tisti prostor?

Tudi to skupino vprašanih za obisk določenega prostora druženja motivira *družba*, ki jo tam srečajo. Kot pomemben razlog jo navaja 9 vprašanih, sledi *glasba* (6 vprašanih), pa *bližina* in *ugodno počutje* (po 2 vprašana na dejavnik). Zgolj enkrat omenjajo *ambient*, *zabavo*, *sprostitev*, *navado*, *slabo izbiro* (*»drugega ni«*) in *vzdušje*. Kot zanimivo izbiro dejavnika za obisk izpostavljam naslednji odgovor:

Me2: ...vedno je noter kdo, s katerim lahko spijem eno pivo, pa se mi ni treba nič menit.

6 ZAKLJUČEK

Skozi pričujoče diplomsko delo sem s pomočjo teoretske analize in kratke spletne raziskave skušala odgovoriti na zastavljeno raziskovalno vprašanje in hkrati ugotoviti, kateri dejavnik najbolj intenzivno žene mlade posameznike v določen gostinski prostor druženja. Teoretske predpostavke, teorije in razprave družboslovcev, arhitektov in psihologov so razsvetlile in predstavile obravnavano temo, ter ji zgradile ustrezne izhodiščne temelje. Obenem so nakazale nekatere odgovore, glavne izmed njih pa je vsaj na določeni ravni napisane naloge poskusil rešiti empirični del, s kratkimi intervjuji. V zaključnih pojasnitvah so podane razlage in odgovori, ki se prepletajo in temeljijo na ugotovitvah, pridobljenih s pomočjo empirije in trenutno prisotnimi družbenimi segmenti ter kulturnimi dejavniki ozirajoč se na razdelano temo.

Pri iskanju ustreznega odgovora na raziskovalno vprašanje je v večji meri najbolj pripomogla že omenjena manjša empirična raziskava, in sicer je podala pritrdilen odgovor razpršenosti, tj. zadnji opredelitvi mladostniškega vedenja, v uvodu zastavljene dileme:

Ali lahko govorimo o mladostnikih kot različnih skupinah, ki se povezujejo v skladu s posameznimi kulturno determiniranimi prostori druženja? So simbolično reprezentirane prostorske kulture ločene, prihaja do ne-mešanja ali je zaznati disperznost (razpršenost)?

V pričakovanju odgovora, ki bi govoril v prid ločenim kulturam druženja v gostinskih lokalih in na podobnih lokacijah, so bili skozi analizo podatkov izdelani opisi treh tipično kulturno definiranih oblik prostorov in njihovih obiskovalcev. Vendar glede na rezultate, ki jih tvorijo odgovori mladih intervjuvancev, lahko rečemo, da tipično-kulturno opredeljenih prostorov in ekskluzivno usmerjenih pripadnikov skorajda ni (več). Pri tem je pomembno poudariti, da tovrstne ugotovitve in vse nadaljnje, pridobljene s pomočjo skromnega empiričnega

prispevka, veljajo bolj ali manj izključno za slovenski prostor, saj je upravičeno domnevati, da bi v tujih kulturnih okoljih skoraj gotovo dosegli drugačne rezultate.

Kot vsa kulturna sfera današnjega časa so tudi mladinske (sub)kulture podvržene spremembam v širšem družbenem okolju. Družba je pristala v sredi informacijskih, postmodernističnih in urbaniziranih tokov sprememb, ki niso prizanesle niti kulturnim upornikom v obliki mladinskih (sub)kultur. Kot je bilo sredi šestdesetih ali sedemdesetih na podlagi subkulturnega stila mogoče natančno opredeliti pripadnost, se danes te meje vztrajno brišejo. Fenomen podaljševanja mladosti rahlja starostne meje, glasbene zvrsti se mešajo do nerazpoznavnosti, posamezni elementi oblačilne kulture so splošno razširjeni in dosegljivi, prej specifični znaki splošno sprejeti, (sub)kulturna javnost se kvantitativno in kvalitativno povečuje. Vlada splošna prepustnost in fleksibilnost, dostopnost in prehodnost. Z izginjanjem razrednih razlik v (sub)kulturnem smislu, je možnost izbiranja med različnimi (sub)kulturnimi opcijami ogromna. (Sub)kulturna avtentičnost počasi izginja, invazirajo subkulturne scene kot blažilec med dominantnimi kulturami in redkimi ortodoksnimi subkulturami.

Mladostniki, ki so sodelovali v empirični raziskavi naloge, se sicer identificirajo kot pripadniki določene (sub)kulturne skupine, bodisi glede na prostore druženja, ki jih obiskujejo bodisi se izrecno opredeljujejo sami. V tem pogledu se »mainstremovsko« definirani posamezniki pogosto ne zavedajo vpetosti v (sub)kulturni kontekst, vendar zaznavajo, da s pogostim »posedanjem« v izbranem prostoru tvorijo in prisostvujejo svoj del (sub)kulturnega vedenja. Medtem »alternativci« pogosto celo zanikajo svojo pripadnost, saj jih participacija v določenem prostoru druženja ne glede na to, kako kulturno ne/definiran je, ne zavezuje k članstvu. V oziru pripadnosti pa se »metalci« radi uvrstijo in nedvoumno definirajo kot akterji vpeti v (sub)kulturno skupnost.

Glede na različne zunaj- in znotrajkulturne stilne dejavnike mladostniki izoblikujejo identiteto in na podlagi slednje izbirajo primeren prostor druženja za

svoj okus, želje in kompetence. Večina mladostnikov je danes precej dobro ali vsaj zadovoljivo finančno preskrbljena bodisi v obliki mesečne ali tedenske žepnine, dela preko študentskih servisov bodisi štipendij, zato obisk gostinskega lokala, koncerta ali zbirališča na prostem ni redka in nevsakdanja praksa. V okviru dejavnikov, ki ustvarjajo kulturne razlike, si izberejo primerno lokacijo, vprašanja, ki se nanašajo na pričujočo nalogo, pa zadevajo predvsem kulturne reference teh prostorov in individualen odnos do vzpostavljenih razmer.

Vprašani mladostniki večinoma obiskujejo prostore druženja, ki ne sovpadajo z njihovo (sub)kulturno identiteto. V svojem avanturističnem duhu radi raziskujejo in ne čutijo nestrpnosti do drugače mislečih ali kulturno opredeljenih. Seveda je mogoče naleteti na posameznike, ki jih drugačna (sub)kulturna referenca disturba, kar rešujejo z distanco do takšnih lokacij. S kvalitativnim povzetkom prvega vprašanja spletnega intervjuja, je mogoče rešiti vodilno dilemo raziskovalnega vprašanja, ki govori »mešanju« kultur v prid. Mladi posamezniki v vodilni večini celo radi prestopijo prag prostora druženja, ki jim je v celoti tuj in neznan. Ob tem se je vredno in samoumevno vprašati, kaj prisostvuje takšni odločitvi.

Znano je in pravzaprav popolnoma pričakovano, glede na odgovore prvega virtualno zastavljenega vprašanja, da bo pomembnost prisotnosti enakih kulturnih referenc v prostoru, kjer se mlad posameznik zabava, sprošča ali samo družijo, minimalna. Po njihovih besedah sodeč, se je izkazalo, da mladi intervjuvanci pogosto sploh ne posvečajo pretirane pozornosti soudeležnim, čeprav je temu dejansko težko verjeti. Kot del postmodernistične dobe, kjer so opazovanje, skladiščenje podatkov in informiranost na vsakem koraku vodilni faktorji, je v prostoru druženja precej težko zreti predse in ne-zaznavati. Morebiti je njihove strpne odgovore bolj verjetno pripisati toleranci, želji po enotnosti in konformnosti, o kateri piše Massey.

Kateri so odločilni dejavniki, ki odločajo o vstopu v drug, nov, tuj prostor, je v bistvu predvidljiv. Ob pomoči tistih »sogovornikov«, ki svojih odgovorov na prvo in drugo vprašanje niso zaključili s preprostim »da« in »ne«, odkrivam, da odločilni dejavnik utegne biti socialna mreža oz. kulturna referenca prijateljev, ki v tisti prostor zahaja pogosteje in z drugačno motivacijo. Prav tako me je zanimalo, zakaj zahajajo v prostor, ki je ciljna točka njihovega obiska najpogosteje. Tudi v tem primeru v vseh treh skupinah odločilno vlogo odigra »družba«, ki jo posameznik tam najde ali z njo tja zaide. Sledeči dejavniki so še pričakovana glasba v (sub)kulturni skupini »metalcev« ter ambient prostora in bližina navedeni v vseh skupinah.

Dejstvo je, da se simbolično konstruirane kulture družbenega prostora mešajo, vendar se mladi v to pretirano ne poglobljajo, včasih niti ne zavedajo. V posamezen prostor druženja jih vodijo različni dejavniki, ki igrajo pomembno vlogo pri gradnji njihove identitete in osebnega imidža, kulturne reference prostora ali sodelujočih nemalokrat pustijo vnemar. Dozdevno s starostjo in spremembo življenjskega stila (družina, zaposlitev) tovrstna pozornost narašča, toleranca in strpnost pa upadata.

7 LITERATURA

Aleksić, Jelena. 2002. Urbani strahovi, postmoderna tveganja. Necivilnost urbanih prostorov in iskanje izgubljene skupnosti. *Teorija in praksa* 39 (2): 182–194.

Bavčar, Ivan in Tomaž Mastnak, ur. 1985. *Punk pod Slovenci: zbornik*. Ljubljana: Republiška konferenca ZSMS in Univerzitetna konferenca ZSMS.

Brake, Mike. 1984. *Sociologija mladinske kulture in mladinskih subkultur*. Ljubljana: Republiška konferenca ZSMS.

Chatterton, Paul in Robert Hollands. 2002. Theorising Urban Playscapes: Producing and Consuming Youthful Nightlife City Spaces. *Urban Studies* 39 (1): 95–116.

Farrelly, Loarraine. 2003. *Bar and restaurant interior structures*. Chichester: Wiley-Academy.

Flere, Sergej. 2000. *Sociološka metodologija*. Maribor: Pedagoška fakulteta.

Frith, Simon. 1986. *Zvočni učinki. Mladina, brezdelje in politika rock and rolla*. Ljubljana: Univerzitetna konferenca ZSMS in Republiška konferenca ZSMS.

Gillis, John R. 1999. *Mladina in zgodovina: tradicije in spremembe v evropskih starostnih odnosih od 1770 do danes*. Šentilj: Aristej.

Gostonj, Natalija. 2009. *Socialni prostor mladih v Murski Soboti*. Dostopno prek: http://www.drustvo-geografov-pomurja.si/projekti/zborovanje/zbornik/z8Natalija_Gostonj_T.pdf (15. november 2010).

Gril, Alenka. 2006. *Prosti čas mladih v Ljubljani*. Ljubljana: Pedagoški inštitut.

Haralambos, Michael in Martin Holborn. 1999. *Sociologija. Teme in pogledi*. Ljubljana: DZS.

Hebdige, Dick. 1979. *Subculture, the meaning of style*. London and New York: Routledge.

Hočevar, Marjan. 2000. *Novi urbani trendi. Prizorišča v mestih – Omrežja med mesti*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Kompare, Alenka, Mihaela Stražišar, Tomaž Vec, Irena Dogša, Norbert Jaušovec in Janina Curk. 2004. *Psihologija, spoznanja in dileme*. Ljubljana: DZS.

Košir, Matej. 2008. Žurerski nomadi – tvegano nočno življenje mladostnikov. *Dnevnik.si*, 9. februar. Dostopno prek: http://www.dnevnik.si/novice/aktualne_zgodbe/297802 (22. april 2011).

Koželj, Jože. 1993. *Družbeni centri, prostorska kultura javnih oblik druženja in združevanja*. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, FAGG Šola za arhitekturo.

Kuhar, Metka. 2007. Prosti čas mladih v 21. stoletju. *Socialna pedagogika* 11 (4): 453–472.

Lawson, Fred. 1994. *Restaurants clubs & bars: planing, design and investment for food service facilities*. Oxford: Butterworth-Architecture.

Lefebvre, Henri. 1991. *The production of space*. Malden, Oxford, Carlton: Blackwell Publishing.

Malbon, Ben. 1998. The club: Clubbing: consumption, identity and the spatial practices of every-night life. V *Cool places: Geographies of youth cultures*, ur. Tracey Skelton in Valentine Gill, 266–286. London, New York: Routledge.

Massey, Doreen. 1998. The spatial construction of youth cultures. V *Cool places: Geographies of youth cultures*, ur. Tracey Skelton in Valentine Gill, 121–129. London, New York: Routledge.

Mesec, Blaž. 1998. *Uvod v kvalitativno raziskovanje v socialnem delu*. Ljubljana: Visoka šola za socialno delo.

Mlinar, Zdravko. 1994. *Individuacija in globalizacija v prostoru*. Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti.

Musek, Janek in Vid Pečjak. 2001. *Psihologija*. Ljubljana: Educy.

Musek, Janek. 2003. *Zgodovina psihologije*. Ljubljana: Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani, Oddelek za psihologijo.

Ogrinc, Marjan. 1984. Subkulture in »mladinska kultura«. V *Sociologija mladinske kulture in mladinskih subkultur*, ur. Mike Brake, 204–217. Ljubljana: Republiška konferenca ZSMS.

Ovsec, Damjan. 1979. *Oris družabnega življenja v Ljubljani od začetka dvajsetega stoletja do druge svetovne vojne*. Ljubljana: Društvo arhitektov Ljubljane.

Polič, Marko. 1997. *Zaznavni procesi*. Študijsko gradivo. Ljubljana: univerza v Ljubljani – Filozofska fakulteta.

Poštrak, Milko. 2002. Uporniške mladinske subkulture. Razkazovanje lastne drže. V *Cooltura: uvod v kulturne študije*, ur. Aleš Debeljak, Peter Stankovič, Gregor Tomc in Mitja Velikonja, 157–173. Ljubljana: Študentska založba.

Prezelj, Mitja. 1999. Heavy metal – bojevniki peklenškega hrupa. V *Urbana plemena: Subkulture v Sloveniji v devetdesetih*, ur. Peter Stankovič, Gregor Tomc in Mitja Velikonja, 83–96. Ljubljana, ŠOU – Študentska založba.

Prunk, Janko. 2008. *Racionalistična civilizacija: 1776–2000*. Ljubljana: Mladinska knjiga.

Shuker, Roy. 1998. *Key concepts in popular music*. London: Routledge.

Solomon, Michael R. 2009. *Consumer behavior: buying, having, and being*. Upper Saddle River: Pearson Prentice Hall.

Stankovič, Peter. 1999. Rokerji s konca tisočletja. V *Urbana plemena: Subkulture v Sloveniji v devetdesetih*, ur. Peter Stankovič, Gregor Tomc in Mitja Velikonja, 43–52. Ljubljana, ŠOU - Študentska založba.

--- 2002. Kulturne študije: pregled zgodovine, teorij in metod. V *Cooltura: uvod v kulturne študije*, ur. Aleš Debeljak, Peter Stankovič, Gregor Tomc in Mitja Velikonja, 11–70. Ljubljana, Študentska založba.

Tomc, Gregor. 1989. *Druga Slovenija: zgodovina mladinskih gibanj na Slovenskem v 20. stoletju*. Ljubljana: Univerzitetna konferenca ZSMS, Knjižnica revolucionarne teorije.

Ule, Mirjana in Vlado Mihelj. 1995. *Pri(e)hodnost mladine*. Ljubljana: DZS.

Ule Nastran, Mirjana. 1996. Življenjski stili, (Sub)kulture. V *Mladina v devetdesetih: Analiza stanja v Sloveniji*, ur. Mirjana Nastran Ule, 217–234. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.

Ule, Mirjana. 1999. Stoletje mladine. Spremna študija. V *Mladina in zgodovina: tradicije in spremembe v evropskih starostnih odnosih od 1770 do danes*, ur. John R. Gillis, 237–295. Šentilj: Aristej.

Urry, John. 1995. *Consuming places*. London, New York: Routledge.

Uršič, Matjaž in Marjan Hočevar. 2007. *Protiurbanost kot način življenja*. Ljubljana, Fakulteta za družbene vede.

Velikonja, Mitja. 1999. Drugo in drugačno: subkulture in subkulturne scene v devetdesetih. V *Urbana plemena: Subkulture v Sloveniji v devetdesetih*, ur. Peter Stankovič, Gregor Tomc in Mitja Velikonja, 14–22. Ljubljana: ŠOU. Študentska založba.

Priloga A: Vprašalnik o prostorih druženja in kulturnih razlikah mladih

V diplomskem delu obravnavam skupine mladih, ki se kulturno diferencirajo glede na prostore druženja (gostinske lokale ipd.). Raziskujem kam zahajajo in zakaj ravno tja? Zato me zanima:

1. Kadar greš ven (v gostinski lokal, diskoteko, druženje na prostem ipd.) ali obiskuješ prostore, kjer se zbirajo pripadniki tvoje (sub)kulturne skupine ali ne? Ali kdaj obiščeš prostor, v katerem se zbirajo pripadniki druge (sub)kulturne skupine?
2. Kako zelo ti je pomembno, da se v prostoru, ki ga obiskujete, zbirajo ljudje s podobnimi kulturnimi referencami?
3. Zakaj se zbiraš oz. obiskuješ prav tisti prostor?

Priloga B: Transkripcija intervjujev

X : V diplomskem delu obravnavam skupine mladih, ki se kulturno diferencirajo glede na prostore druženja (gostinske lokale ipd.). Raziskujem kam zahajajo in zakaj ravno tja? Zato me zanima: kadar greš ven (v gostinski lokal, diskoteko, druženje na prostem ipd.) ali obiskuješ prostore, kjer se zbirajo pripadniki tvoje (sub)kulturne skupine ali ne? Ali kdaj obiščeš prostor, v katerem se zbirajo pripadniki druge (sub)kulturne skupine?

Ma1 : Hm. Mislim da ne spadamo ravno v kakšno (sub) kulturo. Kvečjemu med ljubitelje vina, hodimo na degustacije. Sicer pa smo zelo prilagodljivi in gremo tako na Metelkovo, na rave, na vaško veselico in podobno. Važna je družba.

Ma2 : Grem skoraj kamorkoli, važna je družba.

Ma3 : Trenutno ne obiskujem prostore glede na subkulturne skupine, ampak glede na počutje.

Ma4 : Obiskujem prostore, kjer so pretežno pripadniki moje (sub) kulturne skupine. Do sedaj še nisem obiskala kakšnega posebnega mesta, kjer bi se zbirali pripadniki kakšne druge skupine.

Ma5 : Ne obiskujem prostorov, kjer je samo moja subkultura.

Ma6 : Prvo kot prvo odvisno za kaj gre, če je kak rojstni dan ponavad je to potem kje zunej, da se cnej pride skoz glede pjače in podobno, torej so tam tudi vse vrste ljudi, ki so pač povabljeni in ne izbiram;) če se gre pa zvečer vn pa je potem to lokal kaka pjača ali 2,3,4... in mi je vseeno kaj so, kere vere itd. samo da se dobr razumemo in mi je tudi vseeno, kje se dobimo, prvo je druženje;) potemtakem se zgodi, da kdaj tudi obiščem kako drugo lokacijo, ki je ponavadi ne;)

Ma7 : Če že grem na kakšno pijačo, grem v lokal blizu faksa, kjer so večinoma matematiki in študentje z veterinarske fakultete, ampak to pač zato ker je blizu in poceni. Seveda pa kdaj tudi obiščem prostor, kjer se zbirajo pripadniki druge kulturne skupine.

Ma8 : Delam v lokalu, tako da načeloma nerada preostali prosti cajt zabijem prav tam, kjer že tako prebijem pol dneva. Če grem ven, grem

ponavadi tja, kamor želijo moji prijatelji, s katerimi se videvam. Sama nimam težav s tem, da kakšnega lokala res ne bi marala. Ni mi najpomembneje, kakšni so ostali v lokalu, saj sem tam zato, da se družim s svojimi prijatelji. Pri tem mi ni pomembno, kako zgledajo, kakšna je barva njihove kože, ali so verni, kakšne navade imajo, temveč da mi karakterno ustrezajo. To sedaj ne pomeni, da ne dovoljujem novemu folklu, da se mi približajo, prav nasprotno, rada spoznavam nove, zanimive obraze. Vendar se mi zdi, da smo v času, ko se vsem vedno nekam mudi, vsi s(m)o zaposleni 100 na uro, toliko enih obveznosti imamo, poleg službe, otroke, ostale hobije itd. In si na žalost že za bližnje prijatelje in za družino premalkrat vzamemo cajt, kaj šele, da bi utegnili vzdrževati stike z novimi. Če bi več obiskovala lokale, diskoteke, bi mi bilo prav super, če bi bili ljudje čisto drugačni kot jaz, ker me zelo fascinirajo običaji, popolnoma drugačni našim.

Ma9 : Obiskujem lokale, kjer se sestajamo z znanci.

Ma10 : V torek grem na pivo v komendo, v sredo grem na pivo v orhidejo, mogoče še 2-3krat na teden na fitnes, če mam srečo.

Ma11 : Načeloma pri izbiri prostora ne gledam na subkulturo, ki bi bila podobna moji. Gre predvsem za trenutni navdih in skupna odločitev cele skupine. Ja, obiščem tudi prostor, kjer se zadržujejo druge subkulture.

Ma12 : Ker se nimam za pripadnika neke hude subkulture moram odgovoriti ne. Če pa se pod subkulturo smatrajo "normalni" ljudje, potem je odgovor da, ker zahajam v prostore, kjer se počutim dobro - torej tja kjer se počutim sprejetega. ;) Kdaj pa kdaj pa tudi obiščem zbirališče kakšne subkulture zaradi preferenc družbe, ki le tej pripada.

Ma13 : Obiskujem prostore, kjer se zbirajo tudi pripadniki moje kulturne skupine. Bolj malokdaj pa obiščem katerikoli prostor, kjer bi se zadrževali drugi pripadniki subkulturne skupine.

Ma14 : Gostinskih lokalov ne izbiram, glede na to, ali v njih zahajajo pripadniki določenih subkultur. Ponavadi grem v tistega, kjer se dobro počutim (ponudba,

postrežba itd), ali pa s svojo družbo že dalj časa zahajam (smo jih vajeni). Koncerti so edina mesta, ki jih obiskujem, kjer je moja subkultura (trance/dance) zares prisotna. So pa verjetno prisotni tudi pripadniki drugih subkultur. Ravno tako včasih sam zaidem na koncert, ki nujno ne ustreza moji subkulturi.

Ma15 : Ponavadi, če že grem ven, grem tja, kjer so pripadniki moje (sub)kulture. Načeloma nikoli ne obiskujem krajev, kjer so pripadniki drugih (sub)kultur.

A1 : Ponavadi gremo tja, kjer se zbirajo pripadniki iste (sub)kulture, saj se tam počutimo najbolj domače. Zelo redko, da gremo drugam oz. v kakšen prostor, kjer so pripadniki druge (sub)kulture.

A2 : Obiskujem oboje.

A3 : Jaz se sicer nimam za pripadnika kakšne konkretne subkulturne skupine (punk, emo, rockabilly, rave), priznam pa, da me pritegnejo ljudje, za katere bi se lahko reklo, da pripadajo kakšni od subkultur. Torej, grem na lokacije, za katere bi se lahko reklo, da dišijo po kakšni subkulturi, to pa ne pomeni, da grem vedno in povsod, sploh pa ne grem sam. Obiščem tudi lokacije kakšne druge subkulture, ker nimam kakšnega izrazitega stila oblačenja ali kaj podobnega in zato ne izstopam.

A4 : V srednji šoli sem vedno zahajala samo tja, kjer so se zbirali ljudje iz iste subkulture. Sedaj niti ne več. Grem tja, kjer mi je všeč prostor in vzdušje neglede na to, kdo se tam zbira.

A5 : Da, ponavadi se odpravim v lokal, kjer se zadržujejo osebe s podobnim "stilom" življenja, čeprav nimam nič proti, če srečam ljudi, ki so drugačni kakor jaz. Ker se ne uvrščam v nobeno subkulturo, se navadno na krajih kamor zahajam, pojavljajo ljudje, ki imajo drugačne kulturne reference kakor jaz sama, oz. pripadajo neki subkulturi, kateri jaz ne. Vedno je zanimivo videti različne ljudi, če bo kdaj priložnost bom še šla, saj sem odprta za nove možnosti in izzive.

A6 : Večinoma zahajam v prostore, kjer se zbirajo ljudje podobnih okusov, delovanj in mišljenj, vendar ne vedno. Rada raziskujem tudi druge kotičke, ki niso vedno v mojem stilu vendar me zaradi kake karakteristike pritegnejo. Zanimivo mi je opazovat ljudi, ki mi niso podobni.

A7 : Ponavadi ne izbiram destinacije glede na kulturno populacijo le teh.

A8 : Metelkova, K4, Rog - ker je kvaliteta glasbe. Sicer nimam subkulture, ampak so ljudje, ki zahajajo na te place bolj podobnega mišljenja kot ne. Obiskujem tudi prostore, kjer so druge subkulture

A9 : Nism pripadnik subkulture, zato ne morm rečt da hodm tja, kjer se zbirajo ljudje določene subkulture oz. kulturne skupine. Včasih grem u žmauca, kjer se nahajajo razni artfegi, če njih lahko štejem kot subkulturo. Včasih me pot zanese tudi na Metelkovo, za katero bi tud reku, da se zbirajo različne subkulture, tko da ja grem občasno na kraj, kjer se zbirajo subkulture, vendar to da se subkulture zbirajo tam me prej odvrne od tega, da bi šel tja kot pa pritegne.

A10 : Večinoma obiskujem prostore, kjer se zbiramo ljudje podobnega mišljenja in okusa. Nisem pa stroga niti glede okusa niti prostora. Ne zahajam pa tja, kjer se zbirajo samo ljudje določene subkulture, za katero vem, da mi ne ustreza.

A11 : Pri obisku lokala/kluba mi ni pomembno, katera subkultura zahaja tja. Najpomembneje mi je, koga bom tam srečal in kaj se bo tam dogajalo. Lokalov ne obiskujem pogosto, če grem ven, grem večinoma na kak koncert. Za subkulture v klasičnem smislu sem pa že malo prestar, saj se mi zdi, da je to bolj domena najstnikov, da se identificirajo na podlagi imidža. Imam prijatelje, ki so totalni hipiji in pankerji pa tudi tiste, ki so recimo bolj nagnjeni h "klasičnem" karierističnem pogledu na svet. Subkultura mi ni pomembna. Je pa res, da ne razumem skinheadov in verskih fanatikov, vse ostalo še nekako sprejemam.

A12 : Sama se večinoma ne definiram preveč na ozko, v katero (sub)kulturno skupino spadam. Posledično se prilagajam družbi in prijateljem, s katerimi se udeležujem določenih dogodkov. Velikokrat obiščem prostore, v katerih se zbirajo pripadniki drugih skupin.

A13: Bolj so mi všeč lokali, kjer je vsaj nekaj "pripadnikov" moje subkulture. Redko grem kam, kjer je ravno obratno (recimo v K4, kadar je največja gužva, ker je gejevski večer) in tam ponavadi ne uživam in komaj čakam, da grem domov. Boljše se počutim, kjer so še kakšni "moji", nekako se lahko bolj sprostim, ker vem, kaj lahko pričakujem od njih in da mi nihče ne bo podtaknil česa v kozarec (za K4 sem slišala, da se to včasih zgodi) ali da mi ne bo flaša zletela

v

glavo.

Prav tako se ne bi počutila prijetno v kakšnem fensi klubu (ala Top al kaj so že), kjer skoraj nič ni po mojem okusu - od ljudi do glasbe, ki se vrti.

A14 : Obiskujem oba prostora (raziskujem vsepovprek).

A15 : Da, obiskujem tudi druge lokale.

Me1 : Obiskujem lokale, ki so mi všeč ne glede na to kdo hodi tja. Je res da grem rada kam, kjer je dobra glasba in ne toliko v diskoteko, kjer mi ni všeč. Ampak za navadne lokale (druženje) pa mi je vseeno, kdo hodi tja, dokler je fino:)

Me2 : Obiskujem prostore, kjer a) so pripadniki moje subkulture b) ni pripadnikov subkultur, ki ne marajo moje subkulture (ker jo slabo poznajo) in so mi zoprni ter c) v čisto nevtralne prostore. Se pa s tem ne obremenjujem dosti in tudi nimam potrebe hoditi v prostore, kjer se zbirajo večinoma pripadniki iste subkulture (ki je zelo drugačna od moje) - to je zaradi interesov: grem tja, kjer slišim/vidim tisto, kar mi je všeč. Če prostor ponuja nekaj česar ne maram, ne grem tja (tip glasbe, aktivnost), pa ni važno, kdo je tam.

Me3 : Vbistvu mi ni pomembno, ali se v gostinskem lokalju, v katerega zahajam zbirajo pripadniki moje subkulture. Če pa gremo ven žurat oz. na nek koncert je pa logično pričakovat, da bo večina ljudi pripadala subkulturi, glede na vrsto glasbe... (če gremo na metal koncert bodo tam povečini metalci) Ja večkrat obiščem prostore, kjer se zbirajo tudi pripadniki druge subkulture.

Me4 : Trenutno, glede na to da živim doma, v brdih je pr nas bolj problem ker nimaš gluh dosti izbire kam iti, tako da če grem ven v brdih se itak znajdejo vsi na enem mestu (imamo samo dve oz. tri lokacije, kamor mladi zahajamo), če pa grem v Novo Gorico, potem pa grem ja na dva konca, kjer se zbirajo večinoma pripadniki iste (sub)kulture. Recimo v Ljubljani, kjer je seveda več možnosti in več različnih (sub)kultur sem zahajala tudi kam, kjer so se nahajali pripadniki drugih (sub)kultur. Čeprav so pa nekatere (sub) kulturne skupine, ki jih pa sploh ne maram, zato tam sploh ne grem...

Me5 : Da, predvsem na koncertih. Prostore, kjer se zbirajo pripadniki druge (sub)kulturne skupine obiskujem redko,(razen če sem šteješ tudi "navadne" ljudi v raznih lokalih:) - potem ja.

Me6 : Glede na to, kje živim, nimam neke velike izbire, kam nej zahajam in kaka skupina ljudi je tam, se ne oziram preveč na subkulturne skupine ampak po drugi strani pa vseeno, če lahko, zberem tako družbo, s katero se lahko identificiram. Pač zarad boljšega vzdušja, počutja pa zato, da se lohk vključujem v debate, da ne gledam začudeno kaj se dogaja okol mene :)

Me7 : To je povsem odvisno. Veliko kolegov, ki jih poznam že od prej ni metalcev, zato se ponavadi prilagodim, kam gremo. Tako da, JA, obiskujem tudi druge prostore. Vendar pa vseeno raje zahajam tja, kjer so podobne skupine. Torej: Če je na možnost grem najraje v lokal, kjer se vrti glasba, ki jo poslušam, če pa ostali niso za to, se brez problema prilagodim (pri koncertih se ne prilagajam).

Me8 : Kljub temu da se imam za pripadnika metalske subkulture zahajam večinoma v "običajne" gostinske lokale oz. v lokale brez posebne tematike, saj v bližnji okolici (Domžale, Kamnik) ni gostinskega lokala, ki bi imel približno rockovsko dušo. Če se odpravim v gostinski lokal ali klub v Ljubljano obiskujem bol rockovske lokale klube, kot naprimer Orto bar, SCRATCH bar, hard rock cafe in seveda Metelkova mesto. Seveda moram omeniti tudi prizorišča koncertov, ki ponavadi niso namenjena samo subkulturni dejavnosti, ampak so to po večini mladinski klubi, ki vsake toliko organizirajo tudi koncerte meni ljubega glasbenega žanra.

Včasih obiščem tudi kak jazz ali blues koncertič, vendar bolj poredkoma, saj se za obisk takih koncertov odločim le, če poznam delo izvajalca. Čeprav tudi na teh koncertih srečujem ljudi, ki jih vidim na metalskih koncertih.

Me9 : Ponavadi ne, načeloma hodimo v navadne lokale, kjer je pač mešana družba. Razen, ko obiščemo kak metal koncert, tam so pa večinoma metalci.

Me10 : Obiskujem prostore, kjer se zbirajo pripadniki moje subkulture, obiskujem pa tudi prostore, kjer se zbirajo pripadniki drugih subkultur.

Me11 : Ponavadi hodim v lokale, kjer se vrti glasba moje subkulture.

Me12 : Seveda raje obiskujem prostore, kjer se zbira določeno subkulturno pleme a me obiskovanje drugih plemen ne moti.

Me13 : Da, obiskujem tudi druge lokale.

Me14 : Da, obiskujem tudi druge lokale.

Me15 : Ponavadi obiščem prostor, kjer se zbirajo pripadniki moje subkulture. Seveda pa obiščem tudi druge prostore. Npr. lokale, kjer ni prisotna kakšna subkultura.

X: Kako zelo ti je pomembno, da se v prostoru, ki ga obiskujete, zbirajo ljudje s podobnimi kulturnimi referencami?

Ma1 : Ni tako pomembno.

Ma2 : Ni mi pomembno.

Ma3 : Ni mi zelo pomembno, je pa seveda ok.

Ma4 : V bistvu mi ni ravno pomembno to, da bi morali biti v nekem prostoru ljudje s podobnimi kulturnimi referencami, vseeno pa raje vidim, da je pretežno delež ljudi, ki so nekako v isti subkulturni skupini.

Ma5 : Ni mi pomembno prav nič. Važna je družba, s katero greš.

Ma6 : No kot že rečeno se na to ne oziram, res je, da kako čefurjado lih ne obiskujm, sam pač, če bo kdo od frendov za tist plac bomo pač šli tja, res pa je da je pač počutje, sproščenost, bol na mestu, če si nekje, kjer si navajni in ti folk tm ni tuj;)

Ma7 : Mi sploh ni pomembno.

Ma8 : Če se z nekom dobro zastopiš, to ne pomeni nujno, da je tvoja kopija. Npr. nisem verna, dosti ljudi, s katerimi se družim, pa je. To ni prav nikaršna ovira. Nihče me ne sili v to, da bi morala verovati. Lahko se o tem pogovarjamo, vem, kakšna so stališča prijateljev glede vere. Ni tako, da bi zdaj koga bolj ali manj marala, ker verjame v boga. Če koga motijo take malenkosti, je to samo stvar kompromisov, dogovorov. Pač se zmeniš, da se v take teme ne spuščaš, pa je problem rešen. Okoli mene je zelo veliko zelo različnih ljudi, ki jih zelo maram, tako da mislim, da je zame to prej izjema kot pravilo, kar se tiče podobnosti.

Ma9 : Ni mi pomembno.

Ma10 : Ponavadi obiskujemo lokale skupaj s svojo družbo, zaradi česar se ne zanimam za ostale ljudi in njihove kulturne reference, vendar pa me načeloma ne moti, če v isti lokal pridejo družbe z drugačnimi "kulturnimi referencami" (beri: čefurji me ne motijo, dokler ne začnejo težiti).

Ma11 : Deloma mi je pomembno. Ni pa to pogoj za obisk določenega kraja.

Ma12 : Ja je pomembno, ker v prostoru, ki ti je blizu in kjer te obdajajo ljudje, ki so podobnih kulturnih preferenc lažje razmišljaš, si bolj svoboden v svojih omejitvah, se ti ni potrebno dokazovati, tvoje misli niso motene s strani aktivnosti drugače mislečih, ne ukvarjaš se z okoljem, ki te obdaja, ampak imaš res prostor, da lahko rasteš.

Ma13 : Vedno bolj mi je pomembno, da so v prostoru ljudje s podobnimi kulturnimi referencami, saj se le tam bolje počutim in se ne počutim izpostavljen.

Ma14 : To se mi ne zdi pomembno. Vendar pa se nekako pričakuje, da se pripadniki drugih subkultur prilagodijo.

Ma15 : Sploh mi ni pomembno, da se v prostoru zadržujejo ljudje s podobnimi kulturnimi referencami.

A1 : Meni se to zdi zelo pomembno, saj se med pripadniki počutim najbolj sproščeno(domače).

A2 : Precej pomembno.

A3 : Mi je kar zelo pomembno, ker se med takimi ljudmi bistveno bolje počutim v primerjavi z ljudmi, s katerimi imam občutek, da nimam veliko skupnega.

A4 : Kot sem že v 1. vprašanju napisala mi je bilo to v srednji šoli zelo pomembno, čeprav niti točno ne vem zakaj. Pač poslušali smo podobno glasbo in smo imeli veliko skupnih tem za pogovore. Sedaj mi to ni tako pomembno, ker subkulture name ne vplivajo več tako močno kot so včasih. Ne zdi se mi, da bi pripadala prav določeni subkulturi.

A5 : Zdi se mi dokaj pomembno, ne pa ključnega pomena. Rada imam raznolikost in nisem nestrpna do drugačnosti. Pomembna mi je predvsem

glasba. Seveda pa zahajam na kraje, kjer so mi ljudje "všeč", ni pa nujno, da so podobni kakor jaz.

A6 : Glede prostorov katere jaz obiskujem mi ni prav zelo pomembno, če jih delim z ljudmi meni podobnih kulturnih referenc, važno da se dobro počutim v prostoru. Spoznavanje ljudi z neenakimi mišljenji in z drugačnim ozadjem mi je vedno bilo všeč.

A7 : Ni mi pomembno, saj pridem že s svojimi kolegi in me torej za ostale ne zanima kaj preveč.

A8 : Od 1-5 (5 je najbolj pomembno) 2.

A9 : Ni mi pomembno, če me ne motijo ljudje, ki so tam.

A10 : Precej pomembno.

A11 : Ni mi pomembno, ker je včasih zanimivo videti in se pogovarjati tudi s kom, ki ne razmišlja ravno enako kot jaz. Je pa seveda lažje gibati se v krogu podobno mislečih.

A12 : Ni mi preveč pomembno, ker tudi sama nisem tipičen pripadnik določene kulturne skupine. Mogoče mi je celo ljubše, če gre za kulturno raznolike skupine.

A13 : Zdi se mi, da v resnici ni tako pomembno, kdo je še v istem lokalni kot ti, ker je navsezadnje okoli tebe le tvoja (ožja) družba, s tisto širšo, ki so ostali obiskovalci, pa je le nek posreden stik.

A14 : Odvisno od namena mojega obiska.

A15 : Ni mi pomembno.

Me1 : Kot sem že napisala, mi to sploh ni važno. Fino je, ker se poznamo med sabo, ampak ponavadi grem itak ven s tistimi, s katerimi se rada družim.

Me2 : Vseeno mi je, kdo je noter oz. je nevtralen prostor in pridejo vse sorte ljudi. Dokler so cool je tudi meni vseeno kateri kulturi/ narodnosti/ barvi/ spolu/ znamki avta pripadajo.

Me3 : V bistvu mi to sploh ni pomembno. Je res, da se nekako počutiš mogoče bolje v družbi oseb z istimi interesi, vendar to ni nujno. Po večini se z vsemi razumem dobro, ne glede na vrsto subkulture, ki ji pripadajo. Pri ljudeh gledam na osebnost, ne pa na stil oblačenja, vrsto glasbe...

Me4 : Sej večinoma se zgodi ja, da se zbiram glih v prostorih z istimi (sub)kulturami, ampak ni to zelo pomembno.

Me5 : Odvisno od razpoloženja in dogodka – dovolj pomembna mi je dobra družba, ljudje s podobnimi interesi...

Me6 : Tako da lohk rečem, da je kar pomembno, da se v prostoru, kjer sm, zbirajo "podobni ljudje", sploh, če grem tja za več časa..če ne mi je pa vseeno, če se ne bom dolgo tam zadrževal.

Me7 : Srednje pomembno.

Me8 : Ni mi povsem vseeno pa tudi ni najpomembnejša stvar. Meni je poglobitno, da sem v družbi z ljudmi, ob katerih se dobro počutim in se z njimi razumem. Njihova kulturna pripadnost me pri tem ne zanima, razen v primeru vsiljevanja drugačih kulturno-glasbenih pogledov. Seveda pa je bolj veselo, če si v družbi z metalci in metalkami, ko se ob dobrem komadu družno prepustijo glasbi.

Me9 : Ni posebno pomembno.

Me10 : Niti ni pomembno, pač grem vn, kjer smo zmenjeni s kolegi, kjer imajo dobro pivo ter prijetno vzdušje.

Me11 : Zelo poredko se zgodi, da gremo kam, kjer se vrti drugačna glasba.

Me12 : Ja če bi mi blo use tuje, bi blo mau moreče.

Me13 : Manj pomembno.

Me14 : Manj pomembno.

Me15 : Odvisno od priložnosti. Če grem nekam na kratko pijačo, mi je vseeno. Če se gre pa žurat ali na koncert, mi je kar pomembno, da so zbrani pripadniki moje subkulture.

X: Zakaj se zbiraš oz. obiskuješ prav tisti prostor?

Ma1 : Ker se imamo tam fajn.

Ma2 : V prostor grem zaradi ljudi in ne prostora samega.

Ma3 : Zaradi dobre postrežbe, okusne kave in urejenega okolja.

Ma4 : Ni ravno nekakšnega posebnega razloga, mogoče zaradi bolj domačega počutja.

Ma5 : Zaradi družbe s katero pridem tja, ne toliko zaradi samega ambienta in prostora. Z družbo se zмениš, pol je pa praktično vseen kam greš. Vsaj pr men je tko.

Ma6 : Pač se tm počutim dobr, so prijazne in prijetne kelnarce velik znanga folka pač že navada;)

Ma7 : V bistvu zato, ker mi je nekako domač. Če že kam hodim, grem rada nekam, kjer ljudi že poznam. V konkretno ta lokal, ki sem ga omenila na začetku, pa sem začela hoditi zaradi lokacije.

Ma8 : Če šteje v druženje tudi kamniški kulturni dom, kjer se dobivamo z impro ekipo, in una majhna izolirana sobica, kjer vadimo z bendom, pol bi rekla, da obiskujem te prostore samo zato, da se mam fajn. Ne maram tečnega, pesimističnega folka, vse ostalo me ne moti.

Ma9 : V naprej dogovorjeni skupini pa obiskujem lokale, kjer ni gneče in je možnost pogovora. Lokali po naključju so redkost, rajši se držim lokalov ki so preverjeni, od kolegov ali prijateljev. Lokal, ki ga obiskujem, mora biti stranki prijazen, kjer se prvič ne počutim zaželjenega ga ne obiščem več.

Ma10 : Iz navade. Že dolgo časa obiskujemo ene in iste lokale, prvotnega razloga, zakaj smo izbrali prav te, pa pravzaprav ne vem.

Ma11 : Ker je to postala navada naše družbe, npr. gostinski lokal, kamor zahajmo na kavico že dolgo obdobje. Prostor, kjer vem, da je dobra glasba in dobra zabava. Tudi cena storitev ali vstopnin vpliva na mojo odločitev.

Ma12 : Zaradi vseh zgoraj naštetih razlogov. Zaradi tega ker je čas dragocena danost, ki jo je škoda zapraviti v prostorih, ki te napolnijo z negativno energijo in te pustijo praznega namesto da bi te napolnili.

Ma13 : Najpomembnejši razlog je ta, da se v tistem prostoru odlično počutim in poznam tiste ljudi oziroma kulturo.

Ma14 : Kar zadeva koncertov, jih obiskujem predvsem zaradi glasbe, in ne na podlagi obiskovalcev. Je pa res, da je žur boljši, če obiskovalci (vsi, tudi pripadniki drugih subkultur) v glasbi uživajo.

Glede lokalov; večina, v katere zahajam so nekako kulturno nevtralni. Se pravi, vrti se glasba z radia, in v njih je vse "živo".

Ma15 : Prostor obiskujem, ker so me nanj navadili drugi ljudje, mi je najbolj sproščujoč, tam srečujem ljudi, ki jih poznam...

A1 : Zaradi glasbe, prostora za druženje...

A2 : Zaradi ljudi in ambienta.

A3 : Mogoče zaradi tega, ker tam dobim občutek, da nekam pripadam.

A4 : Zaradi vzdušja in nekaterih ljudi, ki jih že poznam.

A5 : Ker mi je všeč glasba, ljudje pa so kakršni pač so. Ker ne pripadam nobenemu ekstremu, tudi tisti ljudje, ki se nahajajo tam ponavadi ne, včasih pa tudi.

A6 : Prostore, kamor zahajam, zbiram glede ambienta, glasbe, kdaj pa kdaj zaradi družbe... važno, da je dobra energija in, da sem v njem lahko jaz jaz.

A7 : Zaradi dobrega počutja v določenem prostoru/ambientu/lokalu.

A8 : Ker je tam glasba, ki mi je všeč.

A9 : Lokale, ki jih obiskujem, obiskujem ker so bodisi v bližini bodisi majo določen žmoht, k je vsota večih komponent (cena, muzika, št. pripadnic nasprotnega spola, prostor,...) k jih pa neb zdele razčlenjeval.

A10 : Zaradi dogajanja, programa, ki ga imajo in me pritegne, ljudi, ki skupaj zahajamo tja, dobra atmosfera okolja.

A11 : Izbira prostorov, ki jih obiskujem, je odvisna predvsem od tega, KAJ se tam dogaja.

A12 : Ponavadi zaradi družbe, s katero se dogovorim za obisk. Velikokrat pa tudi zaradi same ponudbe, ki jo ima prostor na razpolago.

A13 : Sicer hodim precej redkeje ven kot sem v preteklosti, ampak če zdaj pomislim na moj najljubši kraj, kamor sem zvečer hodila, bi rekla, da zato, ker mi ponuja točno tisto, kar rabim v tistem momentu.

A14 : Odvisno od namena mojega obiska. Včasih iščem nove stvari, poglobljam svoje znanje, izkušnje.... (predvsem glasba). Če pa grem v prvo varianto pa grem zaradi druženje z mojimi tesnimi prijatelji, kjer se lahko pogovorimo o nas samih.

A15 : Ne obiskujem vedno istega lokala, diskoteke etc.

Me1 : Če gremo ven nekam, kjer je naša glasba, če bi lahko temu tako rekla, grem zato, ker mi je glasba všeč. Tako za plesat kot za poslušat. Res pa je, da je meni vse všeč;) Najraje grem nekam kjer so 80's. V lokale kjer imajo koncerte pa prav zaradi tega.

Me2 : Zato ker mi je spotoma, ker so notri moji dolgoletni prijatelji in kot pravi tale refren:

http://www.youtube.com/watch?feature=player_detailpage&v=h-mi0r0LpXo#t=37s

vedno je noter kdo, s katerim lahko spijem eno pivo, pa se mi ni treba nič menit.

Me3 : Kot sem omenila že prej zahajam na prostore, kjer se zbirajo metalci, ko grem na kakšen koncert. Tja grem torej zaradi glasbe, ki mi je všeč.

Me4 : Prostori, ki jih obiskujem, imajo ali ambient in muziko, ki mi ugaja, ali grem tja zaradi druženja s prijatelji, pa mi v tem primeru ni glih važno kake (sub)kulture se družijo tam...

Me5 : Zaradi zabave, druženja, sprostitve.

Me6 : Zdej kar se tiče pa tretjega vprašanja, sm pa že razložu, da pač nimam neke velike izbire večinoma tle v naših koncih, ma če pa že izbiram prostor za druženje, pa izberem meni bolj všečnega, zaradi boljšega počutja, ko sem v družbi, s katero se lahko bolj poistovetim.

Me7 : Ponavadi zaradi glasbe. (Druženje z metalci ali nemetalci) npr. na prostem mi je drugače vseeno, kje se dogaja, če pa se odločimo, da gremo ven-v lokal (žurat) obiskujem ta prostor največ zato, ker mi je tam najboljša glasba ...Tudi sicer potem tam ponavadi srečaš še koga, ki ga že poznaš...

Me8 : Ker mi je fajn. the! :D

Me9 : Stvar navade, vsaj kadar gremo ven na pijačo.

Me10 : Tisti prostor? podoben odgovor prejšnjemu. Grem ke kamor se pač zmenimo s kolegi.

Me11 : Tisti prostor obiskujem, ker mi je všeč tako glasba kot tudi ljudje, ki se tam zadržujejo.

Me12 : Razni poganski obredi podkrepljeni z .... u glavnem druženje.

Me13 : Zaradi bližine.

Me14 : Drugega ni :D

Me15 : Zaradi glasbe, vzdušja, družbe.